ОПИСАНО 4 АПР 1992

Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг газетаси

10 АПРЕЛЬ, ШАНБА № 70 (575). 1993 йил.

Сотувда эркин нархда.

АГАР МДҲ ДАВЛАТЛАРИ ЙИРИК ШАҲАРЛАРИДАГИ ТРАНСПОРТ ҲАҚИ БИЛАН ПОЙТАХТИМИЗ ТРАНСПОРТИ ЙЎЛКИРАСИНИ СОЛИШТИРАДИГАН БЎЛСАК, БУ КЎРСАТКИЧ БИЗДА ЭНГ КАМ

ТОШКЕНТ ШАҲАР ЙЎЛОВЧИЛАР ТАШИШ ТРАНСПОРТ КОРХОНАЛАРИ ДАВЛАТ УЮШМАСИ РАИСИ, ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚ ДЕПУТАТИ РАВШАН ФАТҲУЛЛАЕВИЧ ФАЙЗУЛЛАЕВ БИЛАН СУҲБАТ

— Жумҳуриятимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш жамиятимизда туб ислоҳотлар ўтказишни талаб этмоқда. Ва шундай қилинмоқда ҳам. Бу ҳол барча жабҳаларда ўзининг ижобий натижасини бераяпти. Сиз раҳбарлик қилаётган уюшмада қандай ислоҳотлар ўтказилди?

— Республикамизда бозор муносабатларига ўтиш, мустақилликни мустаҳкамлаш бошқарув органларида ўзгаришлар ясаш билан чамбарчас боғлиқ. Тошкент шаҳар йўловчилар ташиш транспорт корхоналари давлат уюшмасининг ташкил этилганлиги бу борада қўйилган дадил қадамлардан биридир. Бу уюшмада 30 мингга яқин ишчи-хизматчи меҳнат қилади. Унинг таркибига автобус ва такси автокорхоналари, трамвай ва троллейбус деполари, Тошкент шаҳар метрополитени, вагонларни таъмирлаш заводи, қурилиш бошқармалари каби ўнлаб ташкилотлар киради. Бундай уюшманинг ташкил этилганлиги шаҳарнинг икки миллиондан ортиқ аҳолисига транспорт хизмати кўрсатишни яхшилаш, хизмат турлари сифати ва маданиятини ошириш, барча йўловчилар ташиш транспорти корхоналарида бир хил йўналишда техник сиёсат ўтказиш, меҳнат жамоаларининг ишлаши ва маданий ҳордиқ чиқаришида янги тадбирлар белгилаш имкониятини беради.

Ўтган қисқа муддат ичида йўловчилар ташиш ҳажмини орттириш, иш ўринларини сақлаб қолиш ва кўпайтириш борасида режали ишлар олиб борилмоқда. Авваллари йўловчилар ташиш транспорт корхоналари алоҳида ташкилотлар бўлиб, ҳар бири ўзича иш юритарди. Шундан келиб чиқиб, йўловчиларга хизмат кўрсатиш ҳар хил поғонада олиб бориларди. Янги уюшманинг мавқеи бир неча марта ошиб, автомобилчилар, электр транспорти ва метрополитен меҳнаткашларини ягона иноқ жамоага бирлаштирди.

Биз мураккаб замонда яшаяпмиз. Бозор муносабатларига ўтиш даврининг иқтисодий қийинчиликлари бизни ҳам четлаб ўтгани йўқ. Транспортларнинг ёқилғи-мойлаш материаллари ва эҳтиёт қисмлари нархларининг ошиб кетганлиги ишимизда кўплаб муаммоларни келтириб чиқармоқда. Транспорт хизмати кўрсатиш учун зарур бўлган бундай ашёларни ўзимизда ишлаб чиқариш йўлга қўйилганича йўқ. Шундай бўлишига қарамасдан, йўловчиларга хизмат кўрсатиш меъёрини сақлаб қоляпмиз.

Дунёнинг ҳеч бир мамлакатида иқтисодий меъёрни сақлаб туриш ички муаммоларсиз, изланишларсиз кечмаган. Бизнинг уюшмамизга давлат бюджети ҳисобидан маблағ ажратилмоқда. Лекин фақат давлатга суяниб иш кўрадиган бўлсак, йўловчилар ташиш хизматини яхшилашда юқори кўрсаткичларга эришиб бўлмайди. Бунинг учун хўжалик юритишнинг турли шаклларидан фойдаланиш талаб этилади. Бунда йўлкира масаласидан тортиб, транспорт қатнови ҳажми ва йўналишларини аниқ белгилаш, шаҳарнинг ҳамма қисмини транспорт йўналишлари билан қамраб олиш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Айни пайтда йўлкира ундиришнинг янги усуллари жорий этилмоқда. Метрополитенда эса магнит карталари қўлланилиб, пластик жетонларни муомалага чиқариш йўлга қўйиляпти.

Маълумки, шаҳар аҳолисининг сони кундан-кунга ўсиб бораяпти. Янги турар жойлар барпо этилаяпти. Шунинг учун ҳам кейинги пайтда тўртта автобус, учта троллейбус, еттита маршрут таксилар йўналишлари очилди. 22 та йўналишга ўзгаришлар киритилди. Табиийки, бу янгиликлар аҳолининг талаб ва истаклари асосида юзага келди.

— Ҳозирги пайтда йўловчиларга хизмат кўрсатиш ижобий тарафга ўзгарган бўлса-да, йўлкира масаласида ҳар хил мунозаралар пайдо бўлаяпти. Сизнинг бу борадаги мулоҳазангиз қандай?

— Ҳозирги иқтисодий қийин шароитда ҳеч кимга ҳам енгил бўлмаяпти. Лекин биз кўрсатилаётган хизмат учун ортиқча ҳеч қандай ҳақ талаб қилмаяпмиз. Транспорт хизматидан келаётган даромад ёнилғи-мойлаш материаллари ва эҳтиёт қисмлар сотиб олишга ҳам етмайди. Бунинг устига кам таъминланган фуқароларга транспорт хизматидан фойдаланиш учун катта имтиёзлар берилган. Кўрилаётган зарар эса давлат бюджети томонидан қопланяпти. Агар МДҲ давлатлари йирик шаҳарларидаги транспорт ҳақи билан бизнинг шаҳар транспорти йўлкирасини солиштирадиган бўлсак, бизда бу кўрсаткич энг кам. Айни пайтда Киев, Минск, Олмаота, Кишинев шаҳарларида йўл ҳақи 5 сўм. Бизда эса, маълумки, 3 сўмдан йўл ҳақи тўланади. Юқорида санаб ўтилган шаҳарларда маршрут таксилар ҳақи 140 сўмгача етади. Бизда эса — 20 сўм. Айни пайтда йўловчиларга хизмат кўрсатишни янада яхшилаш учун кўплаб кондукторлар ишга қабул қилиняпти. Яқингинада уларнинг сони 132 нафар бўлган бўлса, ҳозирги кунда 726 кишига етди. Жорий йилнинг ўрталарига бориб, уларнинг сонини 2530 кишига кўпайтириш кўзда тутилмоқда.

Йўловчилар бизни тўғри тушунишларини истардик. Автомашиналар, эҳтиёт қисмлар, ёнилғи нархлари кундан-кунга ҳайратланарли даражада ўсиб бораяпти. Ўтган йили трамвай вагонларининг нархи 6 миллион сўм бўлган бўлса, ҳозирги кунда 17 миллион сўмга баҳоланмоқда. 1988 йили «Волга» машиналарини 2,8 миллион сўмга сотиб олардик. Ҳозир — 15 миллион сўм! Шунинг учун ҳам транспортчиларга қийин бўлаяпти.

— Ҳозирги шароитда ўз йўналишини қолиб, «чапга» бурилиб кетадиган ҳайдовчилар ҳам учраб турибди. Уларни тартибга чақириш учун қандай чоралар кўриляпти?

— Бундай ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида уюшмамизда кескин чоралар кўриляпти. Ҳайдовчиларнинг аҳолига намунали хизмат кўрсатгани учун рағбатлантириш ва ишни тўғри олиб бормаганлиги учун жазолаш тадбирлари ишлаб чиқилган. Жумладан, агар ҳайдовчи ўз графигидан 10 минут кечикса,

(Давоми 2-бетда).

ҲУҚУҚ ҲИМОЯСИ—ОЛИЙ БУРЧИМИЗ

РЕСПУБЛИКА ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ЭТУВЧИ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИНИНГ ХОДИМЛАРИ ВА ҲУҚУҚШУНОС ОЛИМЛАР ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНИ ҚАТНАШЧИЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ И. КАРИМОВГА МАКТУБИ

Муҳтарам Ислом Абдуғаниевич!

Биз, республикада фаолият кўрсатаётган ҳуқуқни муҳофаза этувчи давлат органларининг вакиллари ҳамда ҳуқуқшунос олимлар «Ўзбекистон — келажаги буюк давлат» мавзуидаги илмий-амалий анжуманда фаол иштирок этиб, мустақил давлатимизнинг бугуни ва келажаги, олдимиздаги вазифалар ҳақида батафсил фикрлашиб олдик. Сизнинг «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» ҳамда «Ўзбекистон — келажаги буюк давлат» рисолаларингиз ва жиноятчиликка қарши курашни кучайтириш борасидаги ташаббусингиз мазкур анжуманнинг асосий мавзуси бўлди.

Шуни мамнуният билан қайд этамизки, жонажон Ўзбекистонимиз раҳбарияти, шахсан Сиз амалга ошираётган сиёсатни тўла-тўкис маъқуллаймиз. Мустақил ватанимиз олдидаги юксак ва масъулиятли бурчларини бажариш учун ҳуқуқни муҳофаза этувчи давлат органлари тизимларида ҳамда ҳуқуқшунослик соҳасида меҳнат қилаётган минглаб ҳамкасбларимиз ўзларининг куч-ғайратларини аямайдилар, деб ишонч билдирамиз.

Ҳурматли Ислом Абдуғаниевич! Ҳуқуқни муҳофаза этувчи давлат органлари фаолиятини яхшилаш борасидаги хайрли ишларингиз учун Сиздан миннатдормиз. Сизга узоқ умр, сиҳат-саломатлик, халқимиз фаровонлиги йўлида олиб бораётган эзгу ишларингизда улкан зафарлар тилаймиз.

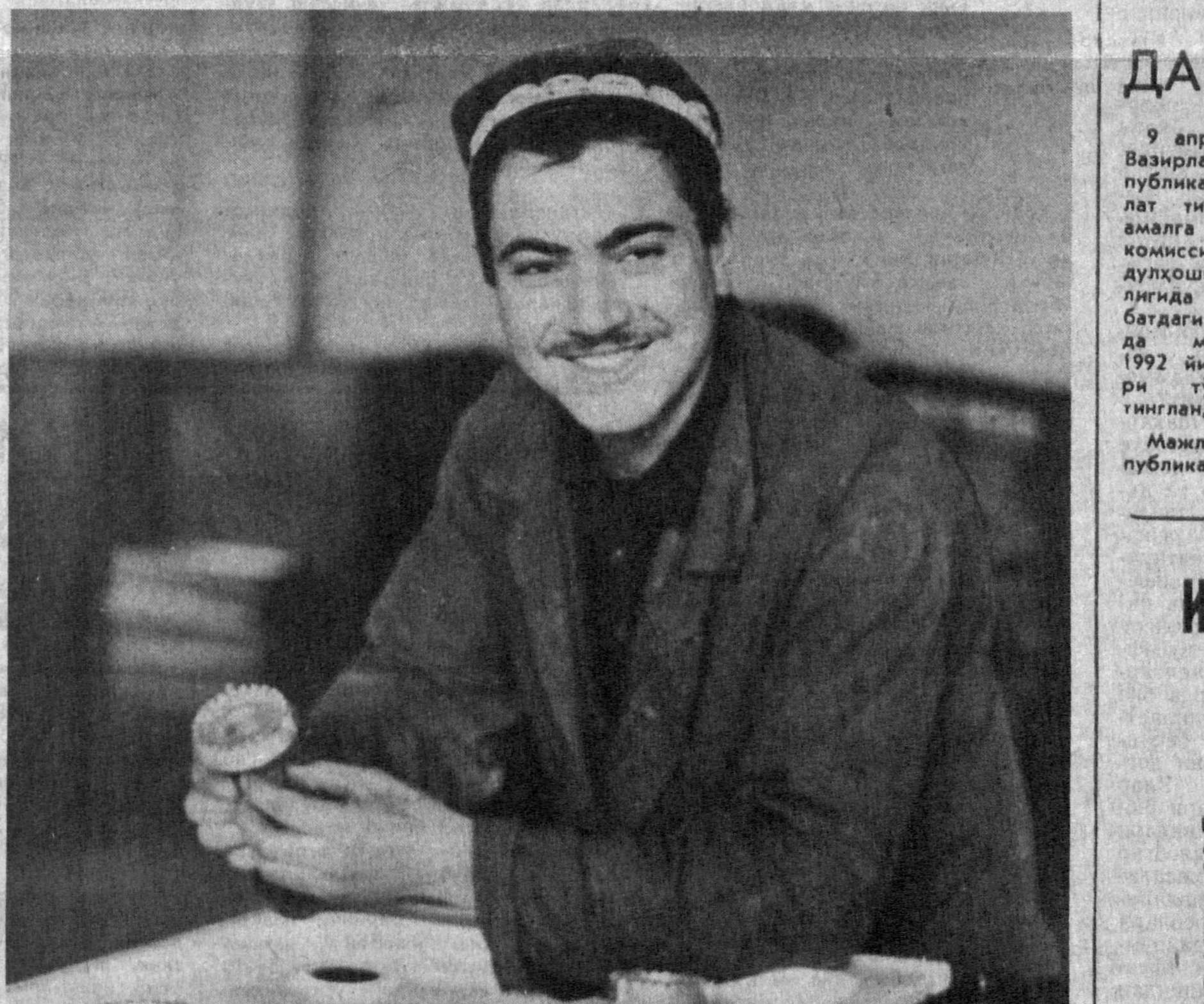

Уйчи туманидаги тажриба-синов заводида 17 турдаги халқ истеъмол моллари ишлаб чиқарилмоқда. Яқинда бу ерда украиналик мутахассислар билан ҳамкорликда газ плиталари тайёрлаш йўлга қўйилди. Ҳозир ҳар ойда 500 дан зиёд шундай буюмлар савдо шохобчаларига жўнатилмоқда.

СУРАТДА: газ плиталарини йиғиш цехи ишчиси Шавкатжон Раҳматов.

Тоҳиржон ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ СЕССИЯСИ

НУКУС. 9 АПРЕЛЬ. (ЎзА). Бугун бу ерда ўн иккинчи чақириқ Қорақалпоғистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн иккинчи сессияси бошланди.

Сессияда Қорақалпоғистон Республикаси Олий Кенгаши Раиси У. Аширбеков Қорақалпоғистон Республикаси Конституцияси лойиҳаси ҳақида маъруза қилди.

Депутатлар лойиҳани модда-модда муҳокама этганларидан кейин Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси қабул қилинди. Конституция қабул этилган 9 апрель — умумхалқ байрами сифатида нишонланадиган бўлди.

Сессияда, шунингдек, Қорақалпоғистон Республикаси Давлат рамзи қабул этилди, Қорақалпоғистон Республикаси Давлат байроғи тўғрисидаги қонунга ўзгартишлар киритилди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раиси Ш. Йўлдошев сессияда сўзга чиқиб, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов ва Олий Кенгаш номидан депутатларни, улар орқали бутун Қорақалпоқ халқини тарихий воқеа—Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси қабул қилингани билан муборакбод этди.

Сессияда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари И. Жўрабеков қатнашди.

ДАВЛАТ ТИЛИ АМАЛДА

9 апрель куни Ўзбекистон Вазирлар маҳкамасида Республика Бош вазири, Давлат тили ҳақидаги қонунни амалга ошириш республика комиссиясининг раиси Абдулҳошим Муталов бошчилигида шу комиссиянинг навбатдаги мажлиси бўлди. Унда мазкур комиссиянинг 1992 йилда бажарган ишлари тўғрисидаги ҳисоботи тингланди.

Мажлисда Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилингани муносабати билан матбуотда, илмий фаолиятда, иш юритишда маъмурий-ҳудудий, ҳуқуқий, ижтимоий-сиёсий атамалардан фойдаланишни тартибга солиш чоралари тўғрисида кенгашиб олинди.

Йиғилишда 1993 йил биринчи ярмида амалга ошириладиган ишлар режаси белгиланди.

(ЎзА).

ИНСТИТУТГА—ШАРТНОМА АСОСИДА

Тошкент олий ўқув юртларининг 600 дан кўпроқ хорижий талабаси давлат имтиҳонларини топшириб ва диплом ишларини ёқлаб, шу кунларда бакалавр ва фан магистри унвонларини олди. Дипломли шифокорлар, муаллимлар, математиклар, иқтисодчилар тез орада юртларига жўнаб кетишади. Улар бир неча йил муқаддам Ўзбекистонга келганларида, Республика олий ўқув юртларида ўқишлари учун таълим соҳасида ҳамкорлик қилиш тўғрисидаги халқаро битимларга мувофиқ умумиттифоқ бюджетидан маблағ ажратилар эди. Ўтган йилдан бошлаб улар билан тузилган шартномаларга биноан талабаларнинг аксарияти таълим учун валютада ҳақ тўлашга ўтди. Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазири Ж. А. АБДУЛЛАЕВ ЎзА мухбири А. Ивановага шартнома тизимининг тартиб-қоидалари ҳақида гапириб берди:

— Ўзбекистон мустақилликка эришиб, халқаро майдонга чиқди. Ҳозир бошқа давлатлар билан муносабатлар янгича хусусият касб этди, энди улар тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаат қоидаларига асосланмоқда. Бу гап маориф соҳасига ҳам тааллуқлидир. 1992 йилнинг бошларида Россия хорижий талабаларнинг ўқиш харажатларини пул билан таъминлашдан бош тортди, ҳамма сарф-харажатлар республика зиммасига тушди. Бу эса йилига бир неча миллион сўмни ташкил этади.

Бизнинг вазирлигимиз хорижий мамлакатларнинг Москвадаги элчихоналарига мурожаат этиб, уларга фуқароларининг Ўзбекистон олий ўқув юртларида ўқиши учун хақ тўлаш муаммосини ҳал этишни таклиф қилди. Бизнинг талабларимиз жаҳон тажрибасига асосланади ва Ўзбекистон Олий кенгаши томонидан 1992 йилнинг июлида қабул қилинган тегишли қонундан келиб чиқади. Ҳозир таълим учун ҳақ тўлаш ҳақида бир қанча давлатлар билан битимга эришилди. Кўпгина талабалар билан хусусий шартномалар тузилди. Масалан, тиббиёт ва техника олий ўқув юртларида бир йил ўқиш ҳақи икки ярим минг, ижтимоий олий ўқув юртларида ўқиш ҳақи эса бир ярим минг Америка доллари миқдорида бўлади. Ҳозир Республикамизда 78 давлатдан келган 2,5 мингдан зиёд талаба таълим олмоқда.

Ўзбекистонда таълим олишни хоҳловчилар орасида ҳақ тўлаш учун етарли маблағи бўлмаган талабалар ҳам борлигини тушунамиз, албатта. Шу сабабли бу муаммони ҳал этишга қайишқоқлик билан ёндашишга интиламиз. Талабаларнинг ҳам, уларни ўқишга юборган давлатларнинг ҳам иқтисодий аҳволини ҳисобга оламиз. Айрим ҳолларда уларнинг талаб-истакларини эътиборга олиб, белгиланган ўқиш ҳақини йилига 800 долларгача камайтиряпмиз. Бирор сабабга кўра шартнома тузмаган талабалар билан хайрлашишга тўғри келади. Тўртинчи курс талабалари ўқув йили тугагач, имтиҳонларни топшириб, диплом ишларини ёқлаб, бакалавр унвонини олади. Уларнинг кўплари ўқишни магистратурада давом эттириш ҳақида шартнома тузганлар. Иккинчи ва учинчи курсларнинг шартнома тузмаган талабаларига олган билимларини тасдиқловчи махсус сертификат (шаҳодатнома) берилади.

(Давоми 2-бетда).

Ўзбекнинг манаман деган оқини

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚ ШОИРИ, ҒАФУР ҒУЛОМНИНГ 90 ЙИЛЛИК ЮБИЛЕЙИНИ ЎТКАЗИШ КОМИССИЯСИ МАСЪУЛ КОТИБИ АБДУЛЛА ОРИПОВ БИЛАН СУҲБАТ

— Абдуллажон, сиз билан биз Ойбек, Ғафур Ғулом, Ҳамид Олимжон сингари шоирларнинг шеърларини ўқиб улғайган авлодмиз. Айниқса, Ғафур Ғуломнинг «Вақт», «Соғиниш», «Сен етим эмассан» каби дурдона асарлари дилимизга жо бўлиб кетган. Айтинг-чи, ўзбек шеъриятининг бу улкан дарғаси билан қачон ва қай тарзда учрашгансиз?

— Мен Ғафур ака сингари аллома ёзувчиларимизнинг этагидан ушлаб, уларга эргашиб, мана шундай дориломон замонга етиб келганимдан хурсандман. Ҳали айтганингиздек, Ғафур ака билан илк бор мактабда ўқиб юрган кезларим адабиёт дарсликлари саҳифалари орқали танишганман, унинг шеъриятига ошиғу беқарор бўлганман. Кейинчалик талабалик йилларимда дорилфунунда ўтказилган адабий кечаларда узоқдан бўлса ҳам у кишини кўриш, овозини эшитиш насиб қилган.

Ғафур акадаги салобат, виқор, улуғворлик шу қадар кучли эдики, қўлларини олиш уёқда турсин, яқинларига боришга журъат этолмасдик. Ҳали-ҳали эсимда: бир куни телевизорда янги ёзган «Юзма-юз» достонимдан парчалар ўқидим, эртасига нима сабабдандир Ёзувчилар уюшмасига бориб қолдим. Бинонинг нимқоронғи узун йўлагининг нариги томонида устоз кўриндилар. Ийманиб ўзимни четга олдим. Кўзларини қисиб, синовчан тикилдилар-да: «Кеча телевизорда шеър ўқиган сенмисан?» деб сўрадилар. «Ҳа», —дея олдим зўрға, ҳаяжонимни босолмай. Елкамга қоқиб, пешонамдан ўпдилар-да: «Ёзавур», деб жўнаб қолдилар. Бу менинг Ғафур Ғулом билан биринчи кўришувим эди...

— Замон ўзгарди, мафкура ўзгарди. Шўро даврида яшаган, ижод қилган адиблар, шоирлар ҳақидаги фикрлар ҳам турлича бўлмоқда...

— Ҳоҳ ёзувчи ё рассом, хоҳ бастакор, хоҳ ҳофиз бўлсин, биз уларнинг ҳар бирига табиат инъом этган истеъдодига қараб баҳо беришимиз лозим. Ҳар ҳолда менинг эътиқодим шундай. Мумтоз адабиётимизга назар ташланг. Шоирларимизнинг бири диний, бири дунёвий мавзуларда, яна бири эса кимларнидир улуғлаб асар ёзган. Лекин истеъдодларининг даражаси ҳар хил бўлган.

Мен Ғафур Ғуломни ноёб, ҳеч бир ижодкорда учрамайдиган, табиатнинг ўзи ато этган буюк истеъдод соҳиби деб биламан. У киши шеъриятимизнинг афсунгари десам ҳам бўлаверади. Устод асарларини ўзи ўқиганида тилининг жозибасига, гоҳида ҳайқирадиган, гоҳида майин товланадиган ширали овозига қойил қоласан, киши.

Ғафур Ғулом асарлари ҳақида истаганча гаплашишимиз, баҳслашишимиз мумкин. Кейинги вақтда маломат тошлари ҳам отилди. Лекин ҳаммамизни имтиҳон қиладиган ягона ҳакам — давр бор. Ғафур Ғулом Муқимий, Фурқат сингари шоирлардан сўнг табиат бизга, ўзбек халқига инъом этган беназир истеъдод соҳибидир. Мен бу билан у кишини давр тақозоси билан қатағонга учраган Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Усмон Носир сингари мумтозларимизга асло қарши қўймоқчи эмасман. Ўнта бўлса ўрни бошқа деганларидек, уларнинг ҳар бири ўзбек маданияти, ўзбек адабиётининг сўнмас юлдузларидир.

— Журналист бўлганим туфайли Ғафур ака билан

(Давоми 2-бетда).

БИЗДА ЙЎЛКИРА ЭНГ КАМ

(Давоми. Боши 1-бетда).

100 сўм миқдорда жарима солинади. Белгиланган йўналишдан чиққанлиги учун 10 минг сўм миқдорда, йўловчилардан белгиланганидан кўп йўл ҳақи олса 2 минг сўм, ёнилғини бегоналарга пуллаганлиги учун 10 минг сўм миқдорда жарима тўлайдилар. Булар ягона жазо чоралари эмас. Ҳар бир хизматчи жамоа олдида жавоб беради. Чунки уларнинг ҳар қандай ножўя ҳаракатлари корхонага, жамоага зарар келтиради.

— Транспорт соҳасида ишлаш энг оғир вазифалардан ҳисобланади. Кадрлар масаласида ҳам муаммолар бўлса керак?

— Шуни қониқиш билан таъкидлаш мумкинки, бизнинг уюшмамиз корхоналари жамоаларида тажрибали ҳайдовчилар, муҳандис-техник ходимлар, ҳаётнинг синовларидан ўтган турли ёшдаги кишилар, ёш кадрларга мураббийлик қила оладиган ҳар хил миллат вакиллари бор. Ҳозирги кўрилаётган чора-тадбирлар корхоналарни малакали кадрлар билан тўла таъминлаш имкониятини беради, деб ўйлаймиз. Ўтган йилнинг июнь ойидан бошлаб шу йилнинг 1 мартигача 712 нафар ёш ҳайдовчи ҳунар ўрганиб, машина рулига ўтирди. 175 ҳайдовчи эса ўз малакасини оширди. Жумҳуриятимиздаги олийгоҳлар ва билим юртлари билан тузилган шартномаларга кўра, улар сафимизни кенгайтиришга кўмаклашадилар. Темир йўл транспорти олийгоҳи ҳар йили биз учун 25 нафар электр транспортчи етказиб беради. Шундай бўлса-да, ҳали бу борадаги ютуқлар ҳақида гапиришга эрта. Баъзи жойларда кадрлар етишмаслиги сабабли қийин вазият вужудга келяпти. Бундай қийинчиликларни юқори иш ҳақи тўлаш ва моддий рағбатлантириш каби тадбирлар билан енгаяпмиз. Янги кадрларни тайёрлаш ва малакасини ошириш Тошкент трамвай-троллейбус бошқармаси қошидаги ўқув комбинатида олиб борилади. Вазирлар маҳкамасининг қарорига кўра, бу ўқув комбинатлари уюшма ихтиёрига ўтиши керак эди. Аммо ҳали бу масала тўла ҳал этилгани йўқ.

— Албатта, ҳар кимда меҳнатидан қониқиш, манфаатдорлик ҳисси бўлмаса, унинг ишида ҳам унум бўлиши қийин. Транспортчиларнинг масъулиятини ошириш, унумли ишлашлари учун қандай қулайликлар яратиляпти?

— Меҳнат шароитларини яхшилаш, уларни ижтимоий муҳофазалаш эвазигагина яхши кўрсаткичларга эришиш мумкин. Маъмурият айни пайтда худди шу йўлдан бормоқда. Ходимларга овқатланиш ва маиший хизмат учун қўшимча ҳақ тўланаяпти. Ҳозирги кунда ҳайдовчиларнинг ўртача иш ҳақи — 9020 сўм. Трамвай ҳайдовчиларининг иш ҳақи 8610, троллейбус ҳайдовчиланики 9614, метрополитен ходимларининг маоши эса 15516 сўмга етди. Шуни таъкидлаш лозимки, барча диққат-эътибор ишчиларни ижтимоий муҳофазалашга қаратилмоқда. Иқтисодий қийин шароитда ишчиларга кўмаклашиш мақсадида давлат томонидан ажратилган қарзлардан тежаб қолинган маблағ ҳам сарфланмоқда. Иккита кўп хонадонли уй сотиб олиняпти, 9 та ётоқхона қайта таъмирланиб фойдаланишга топширилди. Бундан ташқари, меҳнаткашларга яқиндан ёрдам бериш мақсадида ишчиларни таъминлаш бошқармаси ташкил этилган. Катта экин майдонларига ва чорвачилик фермасига эга бўлган «Абай» давлат хўжалиги уюшма қарамоғига олинди. Бу ишчиларимизни озиқ-овқат ва мева-сабзавот маҳсулотлари билан таъминлаш имкониятини беради.

Шаҳар транспортчиларининг фаолиятини тўла ёритиб бориш ва уларга кўмаклашиш мақсадида уюшманинг «Мотор» газетаси ташкил этилди. Бу рўзнома ҳар бир ўқувчининг минбарига айланади. Рўзнома фақат уюшма доирасидаги воқеалар билан чекланиб қолмайди. Ҳар бир ўқувчини қизиқтирган мавзулар, жамият муаммолари, мамлакатда рўй бераётган воқеалар ҳақида ҳикоя қилинади. Камчиликлар аёвсиз очиб ташланади.

— Юқорида уюшма таркибига қурилиш ташкилотлари ҳам кириши ҳақида гапириб ўтдингиз. Айни пайтда шаҳарда йўловчиларга қулайлик туғдириш учун қандай қурилиш ишлари олиб бориляпти?

— Транспортчилар фаолиятини янада кенгайтириш, йўловчиларга хизмат кўрсатиш маданиятини ошириш мақсадида уюшмамизга бирлаштирилган олтита қурилиш корхонаси катта ҳажмдаги ишларни олиб бормоқда. Қурилиш учун ажратилган катта миқдордаги маблағлар ўзлаштирилмоқда. Транспорт хизмати учун жуда муҳим бўлган иншоотлар қурилиши жадал олиб боriляпти. «Подмосковная» шоҳбекати ва «Бахт» шаҳарлараро катта автобекатнинг қурилиш ишлари биринчи даражали деб қаралмоқда. «Эски жўва» ва «Қўйлиқ» шоҳбекатлари қурилиши ҳам бошлаб юборилди. «Сапёрная» кўчасидаги узунлиги 2,5 километр бўлган трамвай линияси, умумий узунлиги 18 километр бўлган троллейбус линияси фойдаланишга топширилди. Юнусобод йўналишидаги метро қурилишида эса 2 миллиард сўм ўзлаштирилди.

— Маълумки, шаҳар транспорти учун зарур бўлган эҳтиёт қисмлар катта ҳаражатлар эвазига четдан келтириляпти. Буларни ўзимизда ишлаб чиқаришнинг имкониятлари йўқми?

— Биз бу йўлда катта изланишлар олиб бораяпмиз. Ҳар тарафлама қулай ҳамкорликни вужудга келтириш чора-тадбирларини белгиладик. Жумҳуриятимизда мавжуд бўлган корхоналар билан эҳтиёт қисмлар, мосламалар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш учун аҳдлашувларга эришилди. Уларнинг орасида Тошкент трактор заводи, «Ўзбекcельмаш», «Компрессор», «Подъёмник», «Фотон» «Таштекстильмаш», 9-шина таъмирлаш заводлари бор. Мазкур корхоналар бизнинг транспортларимиз учун турли хилдаги эҳтиёт қисмларни тайёрлаб берадилар. Бу ишимизда анча қулайликлар яратади. Агар уюшмамиз ихтиёрига автомобиль таъмирлаш заводларидан биттаси берилганда эди, уюшмамизнинг техник базаси янада мустаҳкамланган бўларди. Ҳозирги вазиятда эса биз техникани созлаш ишларини ўз кучимиз билан амалга оширишга мажбурмиз. «Ўзавторемонт» ишлаб чиқариш бирлашмаси кейинги пайтда автомобиль двигателларини капитал таъмирлаш ишларида масъулиятсизликка йўл қўймоқда.

— Четдан ёнилғи-мойлаш материалларини ташиб келтиришдаги муаммолар нималардан иборат?

— Ҳозирги кунда шаҳарда 200 дан ортиқ автобус табиий газ билан ишлатилмоқда. Яна 650 та автобусни шу йўсинда ишлашини таъминлаш режамиз бор. Четдан келтирилаётган ёнилғининг сифати пастлиги ишимизда қийинчиликлар туғдираяпти, шаҳарда ҳавонинг мусаффолигига зарар келтирмоқда. Баъзи ҳолларда биз билан ҳамкорлик қилаётган ёнилғи етказиб берувчи ташкилотлар бизни доғда қолдиришаяпти. Улар сифатсиз маҳсулотлари ёки аҳдлашувни бузганликлари учун ҳеч қандай жавобгар эмаслар. Аммо бу масалада транспорт корхоналарининг уларга эътирозлари жуда асосли. Яқинда шундай воқеа рўй берди. Маълумки, ёнилғи олдиндан пули тўланган ҳолда келтирилади. Уюшмамиз 5 миллион сўм қарз олганди. Бунинг учун банкка 43 фоиз устама ҳақи ҳам тўлайди. Лекин шу пулга келтирилган бензиннинг 30 фоизи ифлос бўлиб чиқди. Бундан кўринадики, бизнинг ҳамкорларимизда ҳам масъулият ҳисси бўлиши керак.

— Шу кунларда шаҳарда янги автобуслар, трамвай ва троллейбуслар йўловчиларга хизмат кўрсата бошлади. Буларга катта миқдорда маблағ сарфланган бўлса керак?

— Яқинда уюшмамиз катта миқдорда транспорт воситаларини сотиб олди. Улар айни пайтда йўловчиларга хизмат қилмоқда. Бунда Президентимиз Ислом Каримовнинг ёрдами катта бўлди. Натижада транспорт воситаларини сотиб олиш учун уюшмамизга 2 миллиард сўм кредит берилди. Эндиликда шаҳар аҳолисининг транспорт ҳақидаги эътирозлари барҳам топиб, уларнинг эҳтиёжлари тўла қондирилса ажабмас. Бунинг ўзи кўп муаммоларни ҳал этади. Йўловчиларнинг узоғини яқин қилиш савобли иш. Бундай эзгулик йўлида ҳар қанча тер тўксанг арзийди.

Суҳбатдош:
Ойбек РАҲИМОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Беш-олти йил бурун бирор ўз ишининг фидойиси ҳақида ёзилса, у болаликдан шу касбни севарди, деган жумлалар билан мақтардилар. Ушбу суратдаги қаҳрамонимиз — Мардон Ялғашев болаликдан чўпонлик қилади. Бироқ унинг сўзларини эшитсангиз, буни мактабдалик чоғидаёқ орзу қилмаганига амин бўласиз. Мардон Ялғашев Навоий вилояти Нурота районидаги «Қизилча» давлат наслчилик заводида қарийб 30 йилдирки чўпонлик қилади. Унинг отари 600 бош қўйдан иборат. Бу йилги қўзилатиш мавсумида М. Ялғашев ҳар юз бош қўйдан 115 тадан қўзи олишни режалаштирган.

СУРАТДА: М. Ялғашев.

Е. БОТИРОВ олган сурат.

ИНСТИТУТГА— ШАРТНОМА АСОСИДА

(Боши 1-бетда).

Тузилган шартномалар эвазига тушган маблағнинг ҳаммаси ўқув юртларининг ихтиёрида қолади. Шу пулга улар ўқув тажрибахоналарини жиҳозлаш учун янги асбоб-ускуна сотиб олади, илмий китоблар чиқаради. Маблағнинг бир қисми талабалар ётоқхоналаридаги маиший шароитни яхшилашга ишлатилади. Масалан, кейинги вақтларда Тошкент Автомобиль ва йўллар институтининг, Ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш инженерлари институти ҳамда бошқа ўқув юртларининг ётоқхоналари обдон таъмирланди.

Янги шартларга қарамай, Ўзбекистон олий ўқув юртларида таълим олишни хоҳловчилар камаймаётганини айтиб ўтиш керак. Ўнлаб мамлакатлардан бизга юборилаётган аризаларда Республика олий мактабларининг салоҳияти юксаклиги тан олинмоқда. Чунки ҳозир кўпгина ихтисосликлар бўйича бизда олинган билим савияси МДҲнинг бошқа давлатларидаги эътиборли олий ўқув юртларидагидан қолишмайди. Биз Ўзбекистонда берилган дипломлар чет элларда ҳурматга сазовор бўлишига интиляпмиз. Таълим соҳасида ҳамкорлик қилиш ҳақида тузилаётган ҳукуматлараро битимларда таълим ҳақидаги ҳужжатларни ўзаро тан олиш тўғрисида модда бор. Масалан, ХХР билан таълим ҳақидаги ҳужжатларни, илмий даражалар ва унвонлар тўғрисидаги дипломларни ўзаро тан олиш хусусида шундай битим тузилган. Бу соҳадаги ишлар давом этмоқда. Тез орада бошқа мамлакатлар билан ҳам шундай шартномалар тузилади. Бу эса хорижий фуқароларнинг Республикамизда билим олишга қизиқишини оширади.

ЎЗБЕКНИНГ МАНАМАН ДЕГАН ОҚИНИ

(Боши 1-бетда).

тез-тез учрашиб турардим. Сафдоши Ҳамид Олимжон вафотининг 20 йиллиги арафасида радиога, бош муҳарриримиз Ўлмас Умарбековга сим қоқиб, мени сўрабдилар, олдимга юбор, Ҳамид ҳақидаги хотираларимни айтиб тураман, ёзиб олсин, деб илтимос қилибдилар. Шу куни кечки пайт Арпапоя кўчасидаги ҳовлиларига кириб бордим. Ҳаммаёқ чиннидек супирилган, сув сепилган. Ҳовли тўридаги равонда Муҳаррам ая дастурхон ёзаётган эканлар. Қаршидаги олма дарахти остига ўрнатилган чорпояда яктак кийиб олган шоир осмонда йилтиллаб кўрина бошлаган юлдузларга термилиб ҳаёл сурар, лаблари пичирлар, кўзларида қандайдир алам, дард бор эди. «...Фалакка қўл узотиб шамси анварни олиб бўлмас...» — дедиларда, ўринларидан турдилар, «Ҳамидни соғиндим!» — дея ҳайқириб юбордилар...

— Ғафур аканинг овози муҳрланган ўша хотираларни радиодан бот-бот эшитиб турамиз. Ул зоти олий зукко, танти, гўдак сингари содда бўлгани ҳақида кўп гаплар юради. Айниқса, эркаланишлари, ўринли тантиқликлари ўзларига жуда-жуда ярашар эди. Ғафур аканинг Юнус Ражабий, Собир Абдулла, Ҳабибий, Чархий домлалар билан қилган ҳазиллари, тўқилган латифаларини айтмай қўяқолай...

Ҳозиргина сиз айтиб берган воқеа у кишининг дўстларига нисбатан битмас-туганмас меҳри бўлганидан, уларни шоирона қалб билан хотирлашидан далолат беради. Ул зотнинг яна бир ажойиб фазилати бўлган экан. Кўча-кўйдами, бирон бир ўтиришда ёки гурунгдами, кимнингдир дилини билиб-билмай ранжитиб қўйганларини сезсалар, эртасигаёқ ўша одамнинг олдига бориб, катта бошларини кичик қилиб, узр сўрар эканлар.

— Ҳозир миллий ғурур, ифтихор ҳақида айни тўлқинланиб гапирадиган, ёзадиган давр...

— Ким нима деса дер, худди шу кунларда Ғафур акага ўхшаш оташин публицистлар керак бўлиб қолди. Ўзбеклар пахтакорлиги билан донг таратган. Хўш, пахтакор зиммасидаги вазифасини дўндирса, катта хирмон кўтарса, нега уни олқишламаслик керак!? Наҳотки, яқин ўтмишимиздан биз бугун фойдалансак арзийдиган одатлар, амаллар қолмаган бўлса? Наҳотки, биз пахтакорни улуғлаган деб, Ғафур Ғуломлардан қусур ахтарсак? Ғафур Ғулом бобо деҳқонни миллий ғурур, ажиб бир сурур билан таърифлаган эмасмиди? Унинг публицистикаси ўз байроғимиз, тамғамиз, мадҳиямизга эга бўлган ҳозирги маҳалда биз учун ижодий мактаб эмасми? Ул зот нафақат халқимиз турмушининг муайян жиҳатлари ҳақида, Шарқ адабиёти ва санъати, айниқса, унинг мумтозлари ҳақида ҳам маърузалар қилган эканлар. Айтишларига қараганда, Абдураҳмон Жомий юбилейи муносабати билан Афғонистонга борган Ғафур Ғулом бир ярим соат давомида ҳеч қандай қоғозсиз форс-тожик адабиётининг мумтози ҳақида форс тилида маъруза айтганлар. У киши туркий тилларнинг ҳаммасини мукаммал билар, форс-тожик тилида бемалол сўзлашар, Бедилни асл нусхасидан мутолаа қилар эдилар. Устод ҳаёт бўлганларида истиқлолимизни, миллатимизнинг қадди тикланаётганини кўриб, териларига сиғмай кетардилар. Фикримнинг исботи сифатида шоирнинг «Шараф қўлёзмаси» шеърини эслатмоқчиман. Уни ўқисангиз, халқимизни камситганларга қойилмақом жавоб бўлганига ишонч ҳосил қиласиз. Мана буни жасорат дейдилар. Устоднинг қатағон замонида шундай нозик, пурмаъно шеър битиб, омон қолганига шукроналар айтасиз!

— Ғафур Ғулом таваллудининг 90 йиллиги миллий адабиётимизнинг улкан байрамига айланади...

— Юбилей комиссиясининг котиби сифатида шуни таъкидламоқчи эдимки, бундай умрбоқий, сиймоларнинг мавлуди шарифлари миллатимиз, тарихи асрлар қаърига бориб тақалувчи маданиятимизнинг, айни вақтда биз билан қондош-жондош бўлган Марказий Осиё халқларининг ҳам байрамига айланиши шубҳасиздир.

Баҳодир АБДУЛЛАЕВ,
ЎзА мухбири.

Шу куннинг долзарб юмушлари

Пахтадан мўл ҳосил етиштириш ва сифатли тола олиш кўп жиҳатдан чигитни ўз вақтида экиш ва юқори навли уруғликдан фойдаланишга боғлиқлиги амалиётда тасдиқланган. Ерга чигит ташлашдан олдин пахта далаларини экишга сифатли тайёрлаш, яъни нотекис майдонларни гредерлар ёрдамида текислаш, шудгорнинг ўта қотиб кетган жойларини чизеллар ёрдамида юмшатиш, кўндалангига бороналаш лозим. Шўрхок тупроқлар шўри ювилгандан сўнг ер етилиши билан 15—18 сантиметр чуқурликда чизелланиб, мола-борона билан ишланиши, сўнгра эса чигит экилиши керак. Кейинги йилларда Наманган, Қашқадарё, Сурхондарё вилоятларининг кўпчилик хўжаликларида чигитни пуштага экиш тажрибасидан кенг фойдаланиляпти.

Ҳозирги долзарб вазифалардан бири чигитни энг муқобил муддатларда сифатли экиб, уни тупроқнинг табиий намига ундириб олишдан иборатдир. Уруғлик чигитни сифатига, катта-кичиклигига қараб экиш меъёрини аниқлаш мақсадга мувофиқдир. Юқори навли тукли чигитларни экиш нормаси тупроқ-иқлим шароитига қараб 60 килограммдан ошмаслиги, туксиз чигитлар эса 25—30 килограммни ташкил этиши лозим. Чигитни дорилаш ишлари асосан пахта тозалаш заводларида марказлашган усулда, айрим ҳолларда эса тўғридан-тўғри хўжаликларда амалга оширилади. Бунинг учун 40 фоизли бир литр формалиннинг 90 литр сувдаги эритмасидан фойдаланиш тавсия этилади. Бунда бир тонна чигитга 3—4 литр формалиндан эритма тайёрлаш кифоя. Хўжаликларда тукли чигит экилишидан олдин намланади. Чигитни намлаш технологияси қуйидагича амалга оширилади:

— бир тонна тукли чигитга 600 литр сув ишлатилади. Шунча миқдордаги сув уч табақага бўлиниб, дастлаб ёғоч белкураклар ёрдамида 15—20 санитметр қалинликда ёйилган чигит 200 литр сувда яхшилаб қориштирилиб, 3—4 соат димланади. Бу тадбир яна икки марта такрорланади. Натижада чигит 600 литр сувни ўзига шимиб олади ва унда ниш уриш жараёни бошланган ҳолга келади;

— об-ҳаво шароитига қараб чигитни димлаш муддати турлича бўлади. Эрта муддатда экилаётган чигитларни димлаш муддати 12—14 соат, тупроқ ҳарорати 13—14 даража ва ундан юқори бўлган вақтларда эса 18 соатгача бўлиши тавсия этилади;

— чигитни Ўзбекистон Қишлоқ хўжалигини механизациялаш ва электрлаштириш илмий тадқиқот институтида яратилган махсус намлагич машинада ишлаш меҳнат унумдорлигини оширади, ишчи кучи тежалади ҳамда чигит тез униб чиқади;

— хўжаликларда уруғлик чигит исроф бўлишининг олдини олиш мақсадида кундалик чигит экиш графиги тузилади, уруғлик қанча майдонга экилиши ҳамда об-ҳаво шароитига қараб намланади. Гап шундаки, намланган чигит ўз вақтида ишлатилмаса, сифати бузилади, экишга яроқсиз бўлиб қолади.

Чигит экишни тупроқ тури ва ҳолатига қараб табақалаштириш тавсия этилади. Енгил, қумоқ ва шағалли ерларга биринчи навбатда чигит экиш ижобий натижа беради. Чигитни тупроқнинг 5—10 сантиметр қатламидаги ўртача суткалик ҳарорат 11—12 даража бўлганида ва ундан ошганда экса бўлади. Акс ҳолда чигит тупроқ қатламида чириб кетади ёки ниҳоллар нимжон бўлади. Туксизлантирилган чигитни эрта муддатда экиш тавсия этилмайди. Чигитни сифатли экиб олишда механизация муҳим аҳамиятга эга. Бунинг учун жумҳуриятимиз хўжаликларида 21 мингтадан кўпроқ сеялка ишга шай қилиб қўйилган.

Бу йил об-ҳаво беқарор келаётганини инобатга олиб, сеялкани сошникларга қўйиладиган кесак-сургичлар билан жиҳозлаш, сошник, тупроқ зичлагич ғалтакларининг босимини ўзгартириш пружиналари созлагичларини шай ҳолга келтириш, сошниклар оралиғини қатор кенглигига тенг қилиб қўйиш мақсадга мувофиқдир.

Айрим хўжаликларда туксизлантирилган чигитни яккалаб (пунктр қилиб) экиш тавсия этилади. Бу усулни «СПЧ-6» маркали румин пневматик сеялкаларида бажариш яхши натижа беради. Шуни таъкидлаш кераккки, бунда чигит экадиган дискадаги тешиклар 36 та, унинг диаметри эса 4 миллиметр бўлиши керак. Ҳаракат эса тупроқ зичлагич ғалтакнинг ўқига 16 тишли, дисканинг ўқига эса 22 тишли юлдузчалар ўрнатиб амалга оширилади. Дискадаги тешикнинг диаметри 4 миллиметрдан катта бўлса, чигитнинг кўп жароҳатланишига ва майдаланиб кетишига сабаб бўлади.

Чигит экишда бирйўла чигит қаторининг 7—8 сантиметр ён томонига, 10—12 сантиметр чуқурликка фосфор ва азотли минерал ўғит солинади. Уларнинг миқдори ва турини агроном мавжуд хўжалик агрохимия картограммасига асосан белгилайди. Масалан, чигит экиш агрегати Т-28х4 тракторига осиб ишлатилиб, қатор оралари 60 сантиметр бўлганда, гектарига 110 килограмм аммофос ва аммиакли селитра аралашмаси солинади, уни қатор ораларига бериш учун ўғит сепиш аппарати фиксатори созлаш чамбарагининг «5» рақамига келтириб қўйилади.

Тракторга тиркалган экиш агрегати 90 сантиметр қатор оралиғида ишлайдиган бўлса, тегишли ўғитни солиш учун аппарат фиксатори «7» рақамига келтириб қўйилади. Кўпгина хўжаликларда бегона ўтларни йўқотиш учун чигит экиш билан айни бир вақтда ПХГ-4 мосламаси ёрдамида гербицид ҳам сепилади.

Шуни ҳам эсда тутиш керакки, чигит экишни қисқа муддатда ва сифатли ўтказиш учун даладаги агрегатларни чигит, минерал ўғит ва гербицид билан таъминлаш пунктлари ташкил этилиши лозим.

Жорий йилда жумҳуриятимиз пахта майдонларида 28 та районлаштирилган ва истиқболли, тезпишарлиги ҳамда саноат ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши талабларига мос белгилари билан бир-биридан фарқ қиладиган ғўза навлари етиштирилади. Маълумки, об-ҳаво ноқулай келиши муносабати билан ҳар йили муайян миқдорда чигит қайта экишга сарфланади.

ЧИГИТ ЭКИШНИ ПУХТАЮ СОЗ ЎТКАЗИШ УЧУН НИМАЛАР ҚИЛИШ КЕРАК?

Қайта экиш учун тезпишар С-4727, С-9070, Чимбой-3010, Тошкент-6 навларидан фойдаланиш тавсия этилади. Бунда 10 майгача барча асосий ғўза навлари чигитидан қайта экишда фойдаланиш мумкин, бу муддат кечикканда эса тезпишар навларнинг чигитини экиш яхши натижа беради.

Навнинг софлигини, унинг биологик ва хўжалик белгиларини узоқ сақлаш учун ҳар бир пахтачилик хўжалигида битта нав экиш қоидасига риоя этиш лозим.

Маълумотларга қараганда, кўсак қуртининг ўтган йилга нисбатан кўпроқ бўлиши кутилмоқда, унга қарши бир миллион гектар майдонда ҳимоя ишларини олиб бориш мўлжалланмоқда. Кўсак қурти билан айниқса Андижон, Наманган, Фарғона, Тошкент ва Хоразм вилоятлари хўжаликларининг пахтазорлари кўпроқ зарарланиши эҳтимоли бор. Бу зараркунандаларга қарши курашда биологик усулни кенг қўллаш, феромон тутқичлар ва тегишли биопрепаратлардан фойдаланиш зарур.

Ғўзани ҳолдан тойдирадиган яна бир хавфли зараркунанда — кузги тунламдир. Бу йилги мавсумда кузги тунламнинг 400 минг гектар майдонга тарқалиши хавфи бор. Унинг айниқса Андижон, Наманган, Фарғона ва Хоразм вилоятларида кўпроқ тарқалиши кутилмоқда. Ўргимчаккана айниқса, Андижон, Жиззах, Наманган, Сирдарё, Фарғона ва Тошкент вилоятларида тарқалиши кутилмоқда. Демак, хавфли ҳашаротларга қарши ишлатиладиган барча воситалар ўз вақтида тайёрлаб қўйилиши даркор.

Юқоридаги тавсиялар ҳар бир хўжалик тажрибакор мутахассиси ва деҳқонлари билан ҳамкорликда, хўжаликнинг ўзига хос тупроқ-иқлим шароитини, ғўза навларининг биологик ва хўжалик белгиларини инобатга олган ҳолда амалга оширилиши мақсадга мувофиқдир. Бу йилги шароит ҳар бир хўжалик раҳбаридан экишни пухта ва соз ўтказишда жонкуярлик билан иш олиб боришни талаб этади.

Ш. ИБРОҲИМОВ,
Ўзбекистон Пахтачилик илмий-тадқиқот институти бош директори, Ўзбекистон Қишлоқ хўжалик фанлари академияси академиги.

А. ЭГАМБЕРДИЕВ,
Г. Зайцев номидаги Ўзбекистон Ғўза селекцияси ва уруғчилиги илмий тадқиқот институти бош директори, биология фанлари доктори, профессор.

Қ. БАҲРОМОВ,
Ўзбекистон пахтачилик илмий-тадқиқот институти лаборатория мудири, биология фанлари номзоди.

А. ҚОРАХОНОВ,
Ўзбекисон пахтачилик илмий-механизациялаш ва электрлаштириш илмий тадқиқот институти лаборатория мудири, техника фанлари номзоди.

И. УРУНОВ,
Ўзбекистон Ўсимликларни ҳимоя қилиш илмий тадқиқот институти директори муовини, Ўзбекистон Қишлоқ хўжалик фанлар академияси мухбир аъзоси.
(ЎзА).

Савоб

ГАРЧАНД ҲОКИМ ЁЗМАНГ ДЕБ ИЛТИМОС ҚИЛГАН БЎЛСА-ДА...

Беруний туманида ҳокимлик ташаббуси билан «Ғамхўрлик» жамғармаси ташкил этилганди. Унинг фаоллари саъй-ҳаракати туфайли қисқа фурсат ичида кўпгина муҳтож оилалар ва фуқароларга моддий ёрдамлар кўрсатилди.

Бозор муносабатларига ўтиш қийинчиликлари бу туман аҳолисига ҳам кутилмаган муаммоларни келтириб чиқарди. Уларни тезроқ бартараф этиш мақсадида ишга киришилди ва биринчи навбатда кам таъминланган оилалар ҳимояга олинди.

Туман ҳокими Мақсуд Сафоев суҳбатимизни бўлмаган ҳолда бир варақ қоғоз узатди. Унда аҳолига ёрдам кўрсатиш бўйича кейинги пайтда амалга оширилган ишлар ёзилганди.

Ҳокимнинг қарори билан тумандаги 233 хонадон хўжалик солиғидан озод этилибди. ногирон Б. Жумабоев, Х. Тангрибергановларга 5 — 6 минг сўмдан ёрдам пули берилибди. Шунингдек, эри вафот этган беш гўдакнинг онаси Қутлибека Шерматовага ҳам беш минг сўм ёзилганди. Ўн саккиз оилага эса салкам 10 минг сўм тарқатиб берилибди. Рўйхатни яна давом эттириш мумкин, бироқ уни шу ерда тўхтатишни лозим топдик.

— Ҳокимиятимиз томонидан кўрсатилаётган бу ҳимматлар мустақиллигимиз шарофатининг натижасидир, — дейди Мақсуд Обилович ўзига хос камтаринлик билан. — Яқин-яқинларгача туман раҳбарлари у ёқда турсин, жумҳурият раҳбарлари ҳам бир тийинни мингта чиғириқдан ўтказиб олиш учун Москвага қатнашарди. Ҳозир эса Президентимиз томонидан маҳаллий, ҳокимликларга катта ишонч билдирилган. Бу эса бизни янада ташаббус билан, эл-юрт фаровонлиги учун тинмай ишлашга ундамоқда. Чунки район ҳокимиятлари кенг халқ оммасига яқин туради-да. Одамларнинг турмушдаги икир-чикирлари бизларга кўпроқ аён.

Мақсуд Сафоев туманни тез-тез айланиб чиқишни ўзига одат қилиб олган. Шундай қилмаса кўнгли жойига тушмайди. У йўлни бозордан бошлайди. Ҳар бир молнинг нархини бирма-бир сўраб чиқади. Айниқса, озиқ-овқат маҳсулотларининг кундалик нархини таҳлил қилишдан эринмайди. Унинг нарх-наволар ҳақида ўз фикри бор.

— Мана шу оғир дамларда халққа қилинган ҳар бир хайрли иш уларга руҳан катта мадад беради, — дейди у. — Шунинг учун ҳам биз биринчи галда эзгу ишларни амалга оширишни мақсад қилиб олганмиз.

Ҳокимнинг ташаббуси билан Ўзбекистоннинг мустақиллик кунига бағишланиб туман фахрий ёрлиғи таъсис этилди.

— Бундан мақсадимиз илғорларни рағбатлантириш ва мамлакатимиз мустақиллигига бўлган ишончни мустаҳкамлашдир, — дея изоҳ берди суҳбатдошимиз.

Шу ерда биз унга ҳазиломуз луқма ташладик:

— Бир вақтлари инъому унвонларни буюрган қолиб югурган илиб кетиш ҳоллари ҳам учраб турарди...

— Мақсадингизни англадим, — деди у сўзимни бўлиб. — Биз фахрий ёрлиқни 96 кишига тақдим этган бўлсак, ҳамма номзодни бирма-бир кўриб чиқдик. Умуман, ёрлиқни фақат номзоднинг ишлаб чиқаришдаги ютуқлари учунгина эмас, балки жамоасидаги обрўси, оила бошқаришини ҳам ҳисобга олдик. Шунинг учун фахрий ёрлиқ олганларнинг ҳаммасини мукофотлашга лойиқ дейишга ҳаққимиз бор.

Янги-янги боғча ва мактаб бинолари қурилиши бўйича ҳам Беруний тумани Ўзбекистонда юқори ўринларда туради. Тарбия ҳам малакали ходимлар қўлига топширилган. Мактабларнинг кўпчилиги энг сўнгги кўргазмали ва техник қуролларга эга. Ўқувчилар мураккаб компьютерни эркин бошқарадилар.

Берунийликлар Тошкент туманида бошланган ночор оилалар фарзандларининг суннат тўйини ўтказиш ташаббусини давом эттириб, 1993 йилги Наврўз кунида 14 болани хатна қилишди.

Биз ҳоким билан келажакдаги ниятлари ҳақида ҳам суҳбатлашдик. У анчагина халқчил, ибратли режалари тўғрисида сўзлаб берди-ю, бироқ улар ҳақида ёзмасликни илтимос қилди. Чунки у амалга ошириладиган ишлари ҳақида олдиндан довруғ солишни хуш кўрмади.

М. ПАРПИХЎЖАЕВ,
«Халқ сўзи»нинг жамоатчи мухбири.

Ҳисобини билмаган, ҳамёнидан айрилар

Агар бировга «ҳисобни билмас экансан», — десангиз астойдил ҳафа бўлади. Чунки ҳозир ёш болалар ҳам ҳисобдон бўлиб кетишган. Катталарнику қўяверинг! Аммо Қашқадарё вилояти Ғузор туманидаги «Дружба — Уренгой — Шўртон» давлат хўжалигидагилар ҳалигача ҳисобни ўрганиб олишмаган кўринади. Бўлмаса, улар фойда-зарарни тезда фарқлаб олишарди. Нефть омборларидаги сиғимлар ёнилғига тўла. Лекин маҳсулот ёмон сақланаётганлиги туфайли бир қисми тўкилиб, оқиб, буғланиб кетаётганидан улар хабарсиз.

Омборда маҳсулот сақланадиган 16 та турли сиғимлар бор. Уларнинг бирортасида ҳам ёнилғини буғланишдан сақловчи ускуна йўқ. 10 куб. метрли битта сиғимдан йилига 1,5—2 тонна маҳсулот ҳавога учиб кетишини ҳисобга оладиган бўлсак, қанча ёнилғи йўқотилишини ҳисоблаб олаверинг. Ҳатто 6-сиғим жўмрагидан ёнилғининг чаккалаб оқиб туриши ҳам оддий воқеага айланиб қолган. Умуман нефть омборида қанча маҳсулот қолдиғи борлигини ҳеч ким билмайди. Чунки унинг ҳисоби олиб борилмайди.

Совхозда ёнилғи-мойлаш маҳсулотларидан фойдаланишнинг аҳволи, хўжаликни ёнилғи билан таъминлаш эътибордан четда қолган. Ҳатто ўтган йили уларга юқори ташкилот томонидан бирор мисқол ҳам ёнилғи ажратилмай қолиб кетди. Шундай бўлишига қарамасдан 1992 йилда совхоз чопарлари у ёққа-бу ёққа югуриб 360 тонна автобензин ва 1200 тонна дизел ёнилғиси олишган. Мутасаддилар ўзимиз топганимиздан кейин хоҳлаганга берамиз қабилида иш тутиб 31 тонна бензин, 112 тоннадан зиёд дизел ёнилғиси, 64,5 тонна мойни турли ташкилотларга улашишган.

Лекин айни пайтда нефть омборида ярим йилга етадиган маҳсулот бўлса-да, совхоздаги мутасаддилар «ёнилғи етишмаяпти» — деб ҳаммаёққа жар солишмоқда. Аслида эса омборни тартибга солиб қўйиш, ҳисоб-китобни тўғрилаш ҳеч кимнинг хаёлига келмаяпти. Устига-устак аниқ ҳисоби бўлмагандан кейин нефть маҳсулотлари таъминоти корхонасидан совхоз 23,5 миллион сўм қарздор бўлиб, уни тўлашнинг чорасини тополмай бошлари гаранг. Шуни айтишса керак-да, «Ҳисобини билмаган, ҳамёнидан айрилар», деб.

С. САЛИМОВ,
«Ўздавнефтмаҳсулот» ҳиссадорлик бирлашмаси матбуот маркази раҳбари.

ФОТОАЙБНОМА

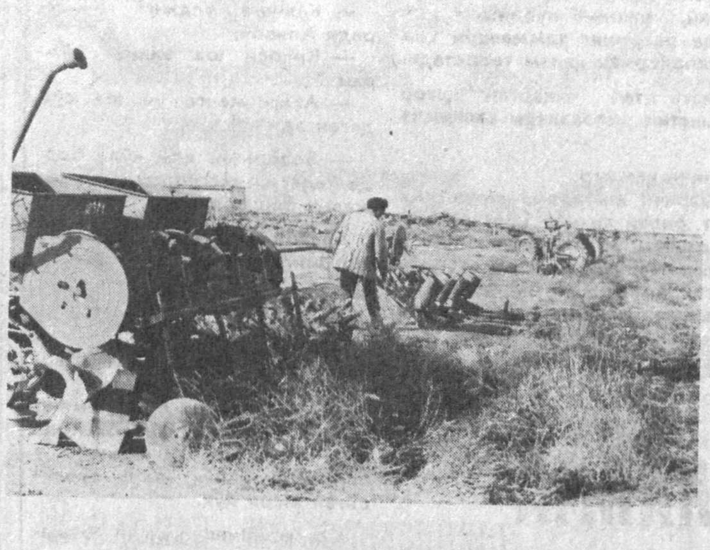

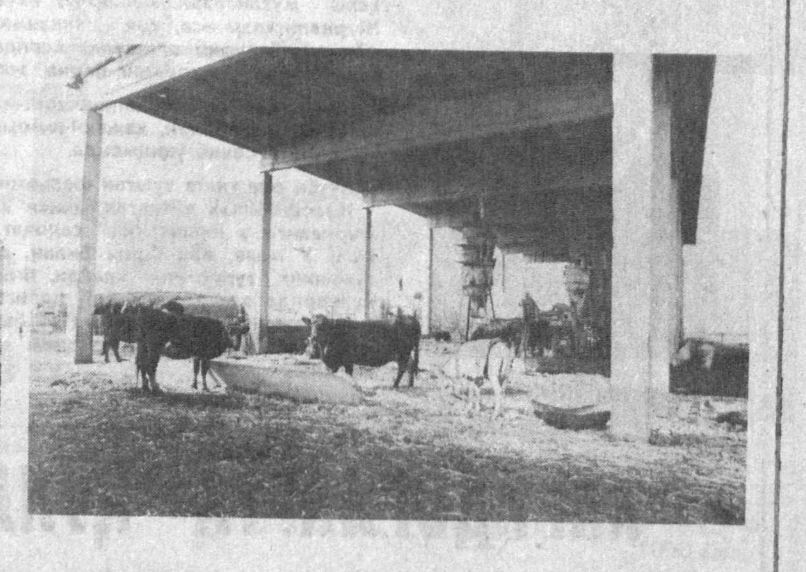

СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТИ. Шеробод туманидаги Усмон Юсупов номли қўриқ давлат хўжалигида асосан пахта етиштирилади. Ва, табиийки, дала ишларининг асосий қисми техника воситалари ёрдамида амалга оширилади. Бироқ, бу ерда раҳбарлару мутахассисларнинг лоқайдлиги ва масъулиятсизлиги туфайли тракторлар, пахта териш машиналари, транспорт воситалари, комбайнлар очиқ майдонда сақланмоқда.

Қизиқ, бир тракторнинг нархи миллион сўмдан юқори турган, хўжалик эса давлатдан 80 миллион сўм қарздор бўлган ҳозирги паллада ана шу қимматбаҳо техника воситаларининг аянчли аҳволи бирор кишини ташвишлантирмаса! Наҳотки, далалару майдонларда сочилиб ётган темир-терсаклардан эҳтиёт қисмлар сифатида фойдаланиш мумкин бўлмаса! Бундай бошбошдоқликка ким чора кўради!

СУРАТЛАРДА: 1. Далалардаги эгасиз тракторлар. 2. Хўжаликнинг II-бўлими гаражидаги хунук манзара. 3. 1982 йилда қурилган ушбу озуқа цехи ҳамон жониворлар учун бошпана вазифасини ўтамоқда.

И. ХЎЖАЕВ олган суратлар.

ПУЛ АФЗАЛМИ, ҚАРИНДОШЛИК?

Эрталаб Тўрақўрғон туманининг Оқтош қўрғонида ёнғин боис одам ўлгани ҳақидаги хабар етгач, тезкор гуруҳ етиб келиб, зудлик билан фожеа сабабини ўрганишга киришди.

Маълум бўлишича, уй эгаси — 82 ёшли А. Нординов ва унинг 15 ёшли набираси Асҳатни муқаддам судланиб ҳам тавбасига таянмаган М. Нординов ҳамтовоғи Б. Давлатов билан тил бириктириб бўғиб ўлдирган ва сўнгра уйга ўт қўйиб юборишган. М. Нординовга ўлим жазоси тайинланди. Б. Давлатов эса 10 йил озодликдан маҳрум этилди.

Н. МАМАЖОНОВ,
истеъфодаги милиция майори.
Наманган вилояти.

БИЛМАЙИН БОСМАНГ ТИКОННИ...

Ўтган йили «Қорадори—92» тадбири ўтказилганда Қашқадарёда номақбул иш билан шуғулланаётган шахслар борлиги ошкор бўлди. Жумладан, Касби туманидаги Қамаши қишлоғида истиқомат қилувчи Р. Аралов ҳовлисида кўкнори ўсимлиги ўстирганлиги учун милиция ходимлари томонидан қўлга олинди ва гиёҳлар йўқ қилинди. Қаршилик Ш. Қаҳҳоров 5700 грамм кўкнори бошоғини ноқонуний олиб кетаётганда ушланган бўлса, Қўрғонтепадан келган З. Ҳайдаров Усмон Юсупов туманидаги 22-давлат хўжалигида нашафурушлик қилаётганда қўлга тушди.

Энди эса ҳеч қандай важкарсон, баҳонаю илтимосларга ҳожат йўқ. Фақатгина бундайларга қарата халқимизда «билмайин босдим тиконни, тортадирман жабрини» деган ҳикматнинг ҳам борлигини эслатмоқ қолди, холос.

М. НИЕЗОВ,
Усмон Юсупов тумани прокурорининг ёрдамчиси.
Қашқадарё вилояти.

ХАТОДАН ҲАМ УРГАНИШ МУМКИН

Бахмал тумани ҳудудида яшовчи Й. исмли шахснинг уйи кўздан кечирилганда 34 кг, кўкнори борлиги аниқланди. Э. исмлик шахс эса ўзи мактабда ўқитувчилик қилса-да, мўмай пул топиш мақсадида гиёҳванд моддаларни сотиш билан шуғулланиб келган. Текшириш пайтида унинг уйидан 70 кг. наша топилди. Уларку, қонун олдида жавоб бериши муқаррар, бироқ... тажрибада сурункали спиртли ичимлик ичиб келганлар кейинчалик гиёҳванд модда истеъмол қилишга ўтиб кетганлиги учрамоқда. Бунга ичимликларнинг танқислиги, нархининг ошиб кетганлиги ҳам бир мунча сабаб бўлмоқда. Баъзан ичувчиларга қарши эмас, балки спиртли ичимликка қарши курашгандик. Натижада, қўлбола арақ тайёрлаш, сотиш билан шуғулланувчилар сони ошиб, гиёҳванд моддалар экиш ва истеъмол қилиш кўпайиб кетди. Хатодан ҳам ўрганиш мумкин экан: энди гиёҳвандликка, умуман айтганда, жиноятчиликка қарши кураш бир томонлама бўлмайди.

А. САТТОРОВ,
Бахмал тумани ИИБ бошлиғи, милиция майори.

СОТУВЧИНИ АЛДАГАН ХАРИДОР

Янгийўл мол бозорида С. ва Г. деган шахслар узоқ савдолашиб, 5 та қўйни 75 минг сўмга баҳолашди. Қўйларини сотган С. ўз машинасида кузатиб қўйган Г.дан хурсанд бўлганича, уни алқай-алқай уйига келиб кўрсаки,... харидор берган пулларнинг ҳаммаси қалбаки. Пулларни бирма-бир санаб берган харидорнинг уни манзилигача кузатиб қўйишида гап бор экан. Йўлда содда «сотувчи»нинг пулларини боғлаб бериш ниятида олган харидор уларни қалбакисига алмаштириб қўяди...

Туман ички ишлар бўлимининг тезкорлик билан кўрган тадбирлари натижасида фирибгар Г. шу куннинг ўзида аниқланиб қўлга олинди. Қизиқ, бозор иқтисодиёти даврида харидорлар ҳам сотувчиларни алдай бошлабди. Фақат... давлат ва тижорат дўконларида ишловчиларни эмас...

А. БУЛАКБОЕВ,
милиция подполковниги.
Тошкент вилояти.

«ЧАЙНАМАЙ ЕСАНГ, ОҒРИМАЙ УЛАСАН»

Яқинда Жалолқудуқ тумани халқ судида эл ризқини туя қилмоқчи бўлган уч шахс устидан ҳукм ўқилди. Бу кимсаларнинг бири олдин Булоқбошидаги нон маҳсулотлари ишлаб чиқариш корхонасининг экспедитори вазифасида ишлаган Ғ. Набиев бўлади. Қолган ҳамтовоқлари Жалолқудуқ макка саралаш заводининг омбор мудири М. Мусаев ва шу заводда бош боғбон бўлиб ишлаган Ҳ. Ҳайитов эди.

Булоқбоши матлубот жамиятига қарашли нон комбинатининг 60 қоп унини яширинча Ўш вилоятида яшовчи шахсга пуллаб юборишмоқчи бўлган нафс бандаларидан иш бўйича далилий ашёлар, 63 ярим минг сўм пул давлат фойдасига ундирилиб, ўғирланган ун нон комбинатига қайтарилди.

Неча нафсингга бўлурсан тобе,
Неча умрингни қилурсан зое

деб Мирзо Вобур ҳам бекорга айтмаган экан.

М. АБДУКАРИМОВ,
журналист.
Андижон вилояти.

САФАРИМИЗ БЕХАТАР БУЛСИН!

Шу йилнинг бошларида хизмат юзасидан Москва-Андижон поездида қайтаётиб, кўплаб нохуш воқеаларнинг гувоҳи бўлдим. Жумладан, вагондан-вагонга ўтиб йўловчиларга озор берувчилар, нарсаларни ўғирлаб кун кўрувчилар, ўлпон йиғувчи безори ва «рекетчи»ларнинг танобини тортиб қўювчиларнинг камлиги ниҳоятда ачинарлидир. Вагон хизматчиларининг айтишича, бунақа нохуш ҳодисалар фақат мана шу қатновда (рейсда)гина рўй бермас экан.

Юқорида қайд этилгани каби кўринишларни бартараф қилиш йўлида кўриладиган чора-тадбирларга қўшимча қилиб қуйидаги таклифларимни билдирмоқчиман;

Ўзбекистондан бошқа мамлакатларга қатнайдиган поездларни то бориб келгунига қадар ундаги йўловчиларнинг ва поезд хизматчиларининг хавфсизлигини, қатнов пайтида тартиб-интизомни таъминлаш мақсадида махсус кузатувчи гуруҳлар ташкил қилиш лозим. Шунингдек, поезд хизматчилари ҳалол, инсоф-диёнатли кишилардан танланса эди, хизмат сифати яхшиланарди. Хизматчилар ва йўловчилар учун сафар пайтида мумкин ва мумкин бўлмаган ҳолатлар ишлаб чиқилиб қонунлаштирилса, жавобгарлик ошиб, тартиб-интизом юзага келган бўлар эди.

Ш. СОБИРОВ,
медицина фанлари номзоди,
Андижон вилояти.

СПОРТ ЕТАКЧИЛАРИ НИМА БИЛАН ШУҒУЛЛАНИШМОҚДА?

Ҳаётда ҳар бир нарсанинг ўз ҳисоб-китоби бор дейишади. Худди шундай «ҳисоб-китоб» пайтида вилоят жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси учун бюджетдан ажратилган маблағдан 60 минг сўм миқдорида ортиқча ҳаражатга йўл қўйилганлиги аниқланди. Хўжалик ҳаражатларига сарф қилинган маблағ яна ҳам юқори. Хўш, бу пуллар қаерга «сочиб» юборилган?

Чуст тумани спорт жамияти раиси Ш. Шомақсудов ва шу жамият ходими Р. Йўлдошев «Ш. Рашидов хотираси учун волейбол бўйича мусобақа ўтказилди» деб қалбаки ҳужжат тузишиб, 8510 сўмни ўзлаштирганлар. Шунингдек, тиббиёт ходимлари ўртасида мусобақа «уюштириб», 2000 сўмга сохта ҳужжат расмийлаштирганлар.

Бу биргина мисол. Бундай нохушликларни бошқа туманлардан ҳам истаганча келтириш мумкин. Ахир вилоят жисмоний тарбия ва спорт қўмитасида ишлар «ўлда-жўлда» бўлгач, бошқалари ҳам шу «йўналиш»да бўлади-да, тўғримасми?

С. РАШИДОВ,
Наманган вилоят давлат назорати бошқармаси етакчи инспектори.

АКС САДО

«ҲАҚИҚАТНИ АЙТИШ ВАҚТИ КЕЛМАДИМИ?»

Республикамиз ички сиёсий ҳаётининг долзарб муаммоларидан бирига бағишланган ушбу мақола («Халқ сўзи» 20.02.1993 й.) районимиз фаоллари ўртасида ҳам сезиларли қизиқиш уйғотди. Унда ХДП-нинг Яккасарой туманидаги кўпчилик аъзолари фикрлари ҳам қамраб олинган.

Дарҳақиқат, охирги пайтларда баъзи матбуот органларининг Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий аҳволни холисона ёритмаётганлиги кишини хайратга солади. Шундай бўлишига аслида ўзимизнинг юртимизда нонтузимизни еб ўсган баъзи «ҳамюртларимиз» ҳам кўмаклашмоқдалар. Бизнингча, бундай ҳаракатларга қарши курашиш ўз юртининг келажаги, тараққиёти, давлат раҳбарларининг обрў-эътибори учун қайғурадиган ҳар бир ватанпарварнинг бурчидир.

Ҳозирги иқтисодий бўҳронни бошдан кечираётган бир давримизда бўҳтонларга йўл қўйилиши, айниқса баъзи раҳбарларнинг шаънига ўринсиз ва асоссиз гапларни айтиш, бизнинг фикримизча, виждонли инсоннинг иши эмас. Мақола муаллифи мухолифлар тўғрисида фикр юритар экан, уларнинг ҳақиқий фаолиятларини далиллар билан, тортинмасдан очиб берган. Шу билан бирга у муаммоларни бир-биримизга тош отиб эмас, балки самимийлик, келишувчилик билан ҳал этишга чақиради.

Шу нарса ачинарлики, мухолифият «арзон» обрў кетидан қувиб, негадир республикадаги ижобий томонларни кўрмай қолмоқдалар. Республикамиз раҳбарияти олиб бораётган сиёсатни бир ҳовуч мансаб талашувчилар истайдиларми, йўқми, халқимизнинг аксарият қисми жон дилдан қўллаб қувватламоқдаку! Бу сиёсатни ҳатто, дунёдаги кўпгина демократия тараққий этган мамлакатлар раҳбарлари ҳам тан олиб, ҳурмат нуқтаи назаридан баҳо бермоқдаларку! Демократия йўқ дея жар солувчилар аслида ўша демократик деб аталувчи мамлакатларда ҳам бўлиб турадиган тартибсизлик, ишсизлик, камбағалчилик, инсон фаолиятига тожовуз қилиниш ҳоллари авж олаётганлигини билармиканлар? Биладилар, лекин...

Зиёдулла ДАВРОНОВ,
Ўзбекистон ХДП Яккасарой район кенгаши биринчи котиби.

Йўқ бу сафар биз киноя қилаётганимиз йўқ. Бунга бизда етарлича асос бор. Тўғри, у ҳам ўспирин, бунинг устига изтироб чекади. Лекин сизга ким айтди изтироб маълум бир қавм ёки бир давр учун, деб. У умумбашарий ва абадий эмасми!! Қолаверса, унинг изтиробларини пакана, аммо буюк Бонапартдай саркарда ўзининг оқ чодирида чалқанча ётиб уч, тўрт бора қайта ўқиб таъсирланмайди. Давр, сифат, сентиментал кайфиятлар орасидаям фарқ жуда катта. Фақат аллақандай ўхшашлик бор. Балки, бу изтироб чека олиш қобилиятидир.

ҚИЗИЛЧАЛИК ЎСПИРИННИНГ ИЗТИРОБЛАРИ

Хуллас, улар бир-бирига ўта зиддиятли ва айни пайтда ҳайратланарли даражада ўхшашдир. Киноя эса... Киноя бошқа давранинг ўйини. [illegible] ярим тўқ, қулоғи ярим тўқ... одамлар ўйлаб топган санъатдир. Киноя — инсоният тажрибасидаги энг махфий қуролдир. Дейлик, уни қўлингизга кўтариб юрганингиз учун таъқибга учрамайсиз. Худди хўжасини ўлдиришга кетаётиб қўлига гул кўтарган қулга қарагандай қарайди сизга. Ва, ниҳоят киноя ҳақиқатга даъватдир. Ва ниҳоят, киноя дор тагида турган онасига интилаётган гўдакдир. Буюк киноя — жажжи изтиробнинг боласи. Лекин изтироб — киноя эмас. «Гўё Исо рус қишлоғига келиб қолса қизлар уни калака қиладигандай ҳавотирланади»ган Лев Толстой изтиробга эмас, бутун рус ҳаётига киноя эди. Микеланжело, Данте, Навоий, Соҳибқирон Темур, буюк Цезарь бу инсониятнинг инсониятга атаган аччиқ киноясидир. Шу жумладан, «Ёш Вертер» ҳам киноя. Бизга, сизга, унга ва жамики юраги тош қотган, кўзини ёғ босган оломонга аталган кинойдир.

ЦИВИЛИЗАЦИЯ ВА САНЪАТ

«Инсоният минглаб йиллик тарихи давомида эришган цивилизациялар ўз-ўзича, осонгина йўқ бўлиб кетмайди», деган эди француз файласуфларидан бири. Ҳар ҳолда «цивилизация» сўзининг луғавий маъноси ижтимоий тараққиёт босқичида эришилган моддий ва маънавий маданият босқичи; маданий тараққиёт эканлигини назарда тутсак, файласуфнинг жўн башорати ғашимизга тегмайди. Ҳар ҳолда биз бугун бўри овлаш учун қўлида тош найза кўтариб яланғоч ҳолда чопиб юрган овчини учратмаймиз. Ёхуд, ўз асарини товуқ ёки курка пати билан битадиган адиб танишимиз йўқ. Албатта, оддий курка патига бугунги ёзув машиналарию, компьютерларнинг ҳеч қандай даҳли йўқ. Бунинг барчасига ўша цивилизация айбдор. Одамлар бугунгидай ижтимоий фаровон ҳаётга ҳам цивилизация орқали эришдилар.

Бугун ер юзининг у бурчагидан туриб «бизга эрк беринг» дея ҳайқираётган қора танли «биз цивилизациядан итқитиб ташланганмиз» дея ўйлар экан, мутлақо янглишади. Чунки цивилизация шундай кучки, қавм танламайди. У кенг бир ялангликка қўниб, мунтасил ўзини заррин нурларини таратиб туради. Инсоният эса ўзи кашф қилган бу нурлардан баҳра олиб яшайди. Даврлар оша ижтимоий тараққиёт сари силжийди. Лекин маънавий ва маданий тараққиёт деган иборалар хусусида бироз ўйлаб кўришга тўғри келади. Албатта, маданий тараққиёт деганда антик даврдаги уятини ўт-ўлан билан ёпиб юрган одам билан бугунги пахта толасидан шим кийиб юрган одамнигина қиёслаш ниҳоятда кулгилидир. Чунки улар, иккаласи ҳам бир йўналишда, уятини яширишда айбланади айблансаям. Кўриниб турибдики, бу икки давр одами орасида ижтимоий тараққиётни ҳисобга олмаганда деярли фарқ йўқ. Шу борада маънавий тараққиёт дейиш ҳам унчалик тўғри эмас. Чунки, бу ибора ўз-ўзидан шеъриятда ёки тасвирий санъатда тараққиёт деган ахмоқона тушунчани келтириб чиқаради. Мабодо бу тўғри бўлганда эди, бугунги кунда ҳеч ким Навоийнинг ёки Софоклнинг ўлмас бадиятидан завқ олмас ёки Леонардо да Винчи асарларидан таъсирланмасди. Бу нарсанинг битта қамрови мавжуд, бу санъатдир. Ҳар ҳолда, бугунги кунда бу ибора ҳуда-беҳуда жойларга ишлатилаётган эрса-да, унинг ҳақиқий соҳиблари мавжуд. У асло цивилизацияга тобе эмас. Бугунги куннинг бириккита нозиктаъб кишиси бу мулкка «соф» деган сўзни қўшиб ишлатар экан, албатта бу санъатнинг эмас инсониятнинг қусуридир.

ЯНА САНЪАТ ҲАҚИДА

Қадимдан «Сулаймон ўлиб девлар қутулди» деган нақл бор, бироқ бу нақл қайси Сулаймонга тегишли. «Ҳар қандай янгилик унутилган эскиликдир» дея пинҳона башорат қилиб, бу жаҳондан мўминларча қочиб кетган Сулаймонгами...

Ҳар қалай у кетиб тўғри қилмаган экан. Чунки, бироз давр ўтиб бир ёзувчи унинг сирини бутун жаҳонга ошкор қилди. «Бу нақл мутлоқ Сулаймонга тегишли» деди у ва ҳатто асослаб берди. Лекин Сулаймоннинг бу хусусияти суяк сурган эканки, асримизнинг бошларида яҳудий экспрессионист ёзувчи Франтс Кафкаям ўртоғи — ёзувчи Макс Бродга ёзган асарларини ёқиб юборишни васият қилди.

Афсуски, худо урган Макс (Адабиётчилар бу ҳодисани «бахтимизга» деб атайдилар) Франтснинг совиб бораётган қўлларини ушлаб туриб алдади. «Хўп» деди ва уни тупроққа қўйиб босмахонага чопди. Бу икки кўринишда ҳам шон-шуҳратдан бош олиб қочишга уриниш яққол сезилса-да, сен бу ҳодисаларни оддийгина такаббурлик деб ўйлайсан. Сенингча, гўё Сулаймон ўша афоризмни тўқиб икки бора шуҳрат қозониш учун бирон яқинига «Мен ўлгач овоза қилинглар» дея, Кафка эса, дўстига васият қилиб уни тобутда кузатиб ётгандек. Чунки сен «Санъат — санъат учун» деган ақидага мутлоқ қаршисан. Мабода Макс уларни ёқиб юборганда нима бўларди — деб ўйлайсан бу ақидага қарама қарши. Деярли ҳеч нарса, фақат адабиётда Кафка деган ном бўлмасди. Кўриниб турибдики, санъат инсонларсиз ҳеч нарсага арзимайди. Сен энди баралла шоирнинг Рюноскэга қарама-қарши айтган (У шўрлик бир замонлар инсон умри Бодлернинг бир сатригаям арзимайди, деб ёзган эди). «Санъат-санъат учун» деган ибора худди гул-гул учун дегандай кулгили туюлади менга» деган гапини маъқуллайсан. Лекин туйқусдан санъатнинг оми халқ учун эмаслигини, унинг ниҳоятда илоҳий қудратини ҳис этасан. Кўп ўтмай газетада Кафканинг машҳур «Очлик устаси» номли новелласига ёзилган шарҳни ўқийсан.

«Ҳикоя қаҳрамони ўз очлигини намойиш этиб, оломонни қойил қилиши лозим — бу томошабинлар талаби. Уста учун эса, очлик ўйин ёки эрмак эмас балки санъатдир. Яъни у ўз санъатини оломон учун эмас, оломон ичидаги бир-икки нозиктаъб мухлислар учун кўрсатаяпман, деб ўйлайди. Уста учун ўртамиёна «ихлосманд»ларнинг билдирган ҳамдардлиги — завқ-шавқи мукофот бўлолмайди. Навоий зикр этганидек:

Мени мен истаган суҳбатига аржуманд этмас.
Мени истар кишининг суҳбатин кўнглим писанд этмас.

Айниқса, очлик жараёнини кузатиб турадиган назоратчилар Устага «имтиёз бераётгани»да у чидаб туролмайди. Назоратчилар Устани жўрттага ўз ҳолига қўйиб берадилар. Атайин кузатмайдилар, унинг ўз вазифасини нақадар холис бажараётганини кўришга интилмайдилар.

Майли, деб ўйлайди Уста, назоратчилар кўрмаса-кўрмас, мен уларсиз ҳам ўз санъатимни мукаммал намойиш этавераман, аммо бу мўъжизани кўриб, уни холис баҳолашга қодир инсон ким?

Унинг туртиб чиққан қовурғаларини санаётган, очликнинг чинлигини текшириб кўраётган авом томошабин Устани қизиқтирмайди. Бу очлик ҳақида ёзилган мадҳу санолар ҳам унга керак эмас. Бу санъатни тушунтиргувчи фалсафий рисолалар ҳам Устани қувонтира олмайди. У териси суягига ёпишиб, кўзлари ботган, «пуф» деса учиб кетадиган рамақижон мавжудотга ҳайрат-ла боқувчи олмонни эмас, балки шу мавжудот ичида милтиллаётган эркин бир фикр, худди рассомнинг тортган матоси каби топ-тоза, ўз нури билан фақат ўзидан чиқараётган нур билан ёпишиб турган фикрни, турмуш хом ашёларига булғанмаган фикрни кўришга қодир инсонни орзу этади. Ниҳоят, бу орзу ҳам унга кулгили кўрина бошлайди. Ҳатто орзу ҳам таъмагирлик бўлиб туюлади. Уста сўнгги илинжидан ҳам воз кечиб, мутлоқ мукаммалликка юз буради — ўлади. Унинг муштдай жасади ётган бир сиқим похол олтин булутдир. Бу олтин булут узра ётган Уста оломон устидан мангу кезиб юради.

Уста — соф санъатнинг арвоҳидир. У санъатнинг ўзидан бошқа ҳеч ким ва ҳеч нарсага хизмат қилмайди».

МУТОЛАА

Ҳар сафар мутолаага ўтирар экансан, бир нарса ҳақида, мени нима кутаётган экан, дея ўйлайсан. Кенг пешонангни зарбга ҳозирлаб кўзларингни юмиб энтикиб турасан. Бу вақтда сенга машҳур шоирнинг «Адабиётнинг вазифаси одамларга ақл ўргатиш эмас» ёхуд «Одам афоризмларни ёдлаб ақлли бўлмайди. Чунки афоризмлар тажрибанинг суратларидир», деган эслатмаси унут бўлади. Сен кўр-кўрона ўзингдан жамики ижобий хусусиятларга чизиқ тортиб яп-яланғоч ҳолда китобга шўнғийсан. Ана шунда сен кутган мўъжиза рўй беради. Пиёладай-пиёладай кўзларингни тикиб турган сатрларинг ниҳоят ўрнидан туради. Қўлларини кериб узоқ эснайди-да, у ёқ-буёққа аланг-жаланг қараб олади, қуққисдан унинг кўзлари сенга тушиб қолади. Лекин у таажжубга тушмайди. Чунки, у сендан олдин ҳам сенга ўхшаган бир нечта ғоявий бузуқни «одам» қилиб улгурган бўлади.

— Пешонангни тут — дейди у. Сен имраниб пешонангни тутасан. Шундай улуғ бармоқларнинг ифорини кўзингни очмасанг-да ҳис қилиб, сезиб турасан. Шу пайт тиқ этган овоз чиқади. Бу сенинг пешонангдан таралган садо бўлади. Аслида буни садо демаса ҳам бўлади. Чунки у ошқовоқни урганда чиқадиган товушдай жуда қисқа ва танбал бўлади. Сен пешонангдан норози бўлиб бурнингни тортасан. Китобнинг афти бурушаётганини ҳис қиласан. Қулоқларингни динг қилиб тингламоққа шайланасан. Ниҳоят, у хоҳламайгина сўз бошлайди.

— Сен бола, ота-онангни ҳурмат қил.

— Ҳурмат қиламан-ку, ахир — дейсан сен холсизгина.

— Жуда яхши, — дейди у. Унда севган қизингни ҳеч қачон ташлаб кетма, уқдингми?! Чунки, муҳаббат жуда буюк қудрат, муҳаббат бу... Муҳаббат...

— Нима муҳаббат, — дейсан шошиб.

— Муҳаббат, муҳаббатда, — дейди у тутоқиб.

Сен эса ҳеч нарсани тушунмайсан.

— «Ижтимоий проблема» деган иборани эшитмаганмисан, — дейди у яна. Сен, «ҳа» жавобини қиласан.

— У бизнинг ёлғиз ёпинчиғимиздир. Мисол учун, бир боланинг ичидан қон ўтди. Бунинг сабаби нима? Дориланган далада пахта терганида, албатта. Ёхуд Халим чавандознинг ўлимига нима сабаб бўлди?! Сен ҳеч ўйлаб кўрганмисан уйидан икки оёқда чиқиб кетиб, ўлик қайтишнинг нақадар даҳшатлигини?! Ўйлаб кўрмагансан? Биз эса ўйлашимиз керак. Ўйлагандаям авом халқ тушунадиган қилиб ўйлашимиз ва баён қилишимиз керак. Чунки биз халқни тарбияламоғимиз, ёмон йўлдан қайтариб, яхши йўлга бошқариб туришимиз керак. Дарвоқе чалғиб кетибман, ўша чавандознинг ўлимига тракторнинг зинаси сабаб бўлган эди. Зина яхши тортилмаганиданми, жойидан қўзғалиб кетган чавандоз мункиб бошини трактор темирига уриб олган оқибатда... У суқротона бошини ирғаб тин олади. Бундан фойдаланиб тезда уни ёпиб қўясан. Сен сарфлаган вақтингга, умрингга ачинасан, Пешонангда турган оғриқдан юзингни тириштириб ўзингни ойнага соласан. Пешонангдаги саноқсиз ғуррачаларни кўриб хомуш тортасан. Пешонангни силаб қаршингда ухлаётган укангнинг топ-тоза силлиқ пешонасига кўзинг тушиб «пешонангни торт», дея беихтиёр бақириб юборасан.

Урол ҒАНИМОВ.

АНА ШУНАҚА, БИЗНИНГ ОПАМИЗ...

Қутби НОСИР қизи.

Қутби Носировани болалар «бизнинг шоира опамиз» деса, ҳажв мухлислари «юморист ёзувчи» сифатида танийдилар. Журналистлар эса, ҳеч иккиланмай, ажойиб публицист деб оёқ тираб туриб олишади. Аслида уларнинг ҳаммалари ҳам ҳақ. Сабаби у ижоднинг барча жанрларида қалам тебратади.

Унинг жажжи болажонларимизга атаб чиқарган қатор шеърий китоблари, ҳажвий-юмористик рисолалари халқимиз томонидан севиб ўқилмоқда.

Қутби опа тилга тушган фельетончи ҳамдир.

Инсоф билан айтингчи, қайси «эркак ижодкор» «Муштум» журналига у кишичалик садоқат билан хизмат қилган! Ҳеч ким! У мана, аёл боши билан, салкам 30 йилдирки, «Муштум»нинг тупроғини ялайди. Фельетончиликнинг энг азобли кунларида ҳам ғиринг деб нолиган эмас. Нолимайди ҳам.

Биз ажойиб адибамизнинг 50 ёшлиги нишонланаётган ушбу кунларда у кишига мустаҳкам соғлиқ, туганмас илҳом тилаймиз.

Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ.

ХАРИДОРЛАРГА ҚЎЛЛАНМА

Боқивой бозорга борди. Бир чолнинг тепасида туриб олди.

— Олма қанчадан, отам?

— 400 сўм!

— Ўттиз сўм!

— Э, бўтам, қаерда кўргансан, шу вақтда, ўттиз сўмдан олма сотганни?

— Ҳа, ана 32 сўм? Отахон, қаерлик бўласиз ўзи?

— Анжандан.

— Ие, ўзимизни отахон экансиз-ку, Анжанни қаеридансиз?

— Бўздан.

— И, қариндош эканмиз-у, шу десангиз, отахон, бир этак бола ичида ўралашиб қолганман. Ишдан боришим билан бари қўлимга қарайди. Энди шуларга витамин керак. Олма емаса бўлмайди, отахон. Маош билан 400 сўмдан олма олсам, бу ёғи нима бўлади. Бир килони кўрдим демаса булар.

Чол Боқивойнинг гапларини тинглаб туриб ийиб кетди. Уйдаги неваралари кўз олдига келди.

— 300 сўмдан олақол, болам.

— Қирқ сўм денг. Келинг, ота, баракасини берсин. Отам, қаерда ётаяпсиз? Бозорда дейсизми? И, и, чакки бўпти. Ўзим келиб олиб кетаман сизни. Албатта, меникига борасиз.

Чол мийиғида кулиб турарди.

— Қани энди, қирқ сўмдан берасизми, отахон?

— Ке, болам, мендан кетса кетсин, сендан кетмасин, — деб юборганини билмай қолди деҳқон.

Харид қилиб бўлгач, Боқивой:

— Уйга, албатта борасиз-а, отам, — деди.

— Насиб қилса, болам.

— Ўзим келиб олиб кетаман.

* * *

Аливой хотини билан бозор айланди. Анор олмоқчи бўлишди.

— Анор қанчадан, ошна?— деди у соқоли тикандек ўсиб кетган йигитга.

— Уч юз сўм!

— Ие, дадасининг нархини айтади-я.

— Акамулла, Қувадек жойдан келиб, сув текинга ташлаб кетамизми?

— Бу қизиғар, ерда битган нарса, сизлар учун деҳқончилик-ку. Юз сўм де, эллик сўм де. Шу ҳам инсофданми? Э, анор ўстирганингдан ўргилдим...

Инобатхон қараса, эри уришиб кетадиган.

— Адаси, юринг, аввал бозор айланайлик, танлаб олармиз.

Аливой кетаркан, сотувчига кўзларини шокосадек олайтириб деди:

— Инсофни ҳам пул билан қўшиб еворибсан!

— Ака, мен сизга олинг, деб мажбур қилаётганим йўқ. Ана, пулингиз чўнтагингизда, кетаверинг.

— Э, савда қилган гавдангдан ўргилдим.

Инобатхон бу ердан Алижонни зўрға олиб кетди. Индамаса, сотувчи билан жўжахўроздек ташлашадиган.

Аливой йўлма-йўл ғижиниб борди. У бозор айланиб ҳамма билан уришиб чиқди.

— Дадаси, менга беринг пулингизни, — деди тоқати тоқ бўлган Инобатхон.

— Бор, ана, ўзинг қил бозорингни, — деди Аливой, — аммо бир сўм ортиқ сарф қилсанг, кўрасан.

Хотини биринчи савдо талашган жойга бориб анор олди.

— Қанчага олдинг? — сўради Аливой.

— Килоси юз эллик сўмдан.

— Ахир менга уч юз сўм деган эди-ку!

— Бозорнинг ҳам йўли борда, адаси, дабдурустдан жанжални бошлайсиз.

Аливой бекорга қизишиб кетганига ўзи ҳам ҳайрон бўлди.

* * *

Соқивой қараса, ҳамма сархил нарсага ёпишяпти, кўримсиз жойда бир кампир қопда олма, шафтолиқоқи олиб ўтирибди. Бировнинг у билан иши йўқ, нарх сўрайдиган киши йўқ.

Соқивойнинг кўнгли бўшашиб кетди.

— Она, қанчадан бунингиз? — деди.

Хола эшитмас экан, ялинди.

— Олиб кетинг, болам, болаларга кампит (компот демоқчи) қилиб берарсиз. Қизимдан ёлғизгина неварам қолган, яхши кўйлак олиб берай, девдим.

Соқивойнинг кўзига ёш қалқиб чиқди.

— Ҳаммасини қанчага берасиз?— деди у.

— Олтмиш сўм берақолинг, айланай

Соқивой саксон сўм берди, хола дуо қила-қила кетди.

Уйда хотини қоп орқалаб келаётган Соқивойни кўриб ажабланди:

— Ҳм, дадаси, майиз, бодомни қоплаб олиб келдингизми?

Қоқиларни кўриб хотиннинг юзи ҳам олма қоқидек буришиб кетди.

— Бу нима қилганингиз?

— Э, хотин, савобли иш қилдим.

Хотинидан таънаю дашном эшита-эшита Соқивой яна майиз, бодом учун бозорга жўнади.

Аввал хабар қилганимиздек 3—4 апрель кунлари Термиз шаҳрида миллий кураш бўйича Ал Ҳаким ат-Термизий хотирасига бағишланган халқаро мусобақа бўлиб ўтди. Мазкур мусобақанинг ғолиби учун Республика Президенти Ислом Каримовнинг бир миллион сўмлик совринлари қўйилганди.

СУРАТДА: мутлақ ғолиб, Президент совринининг соҳиби Ўрол полвон Тўраев.

И. ХЎЖАЕВ олган сурат.
(ЎзА).

• Божхона хабарлари

АНТИҚА «ТУГУНЧА»ЛАР

Гагарин постидаги навбатдаги текширув пайтида давлат белгиси Л 59—55 ЧМ ВАЗ-21011 маркали автомашина йўловчиси М. Марҳабоеванинг безовталаниши божхона ходимларининг эътиборидан четда қолмади. У вилоятимиздан 168500 сўмлик маҳсулотларни Еттисой шаҳрига ноқонуний равишда олиб чиқиб кетмоқчи бўлган экан...

Жиззах — 2 станциясида бошқарманинг иқтисодий жиноятчиликка қарши кураш ва жадал ҳаракат бўлинмаси кичик инспектори А. Турсуновнинг аниқ ва қатъий ҳаракати туфайли Урганчдан Қозоғистоннинг Еттисойига икки вагонга ортилган 20 минг дона ғишт қонунсиз жўнатилаётганлиги аниқланди. Унга рухсатнома берилмаганлиги учун давлат ҳисобига мусодара этилди. Ғиштни қонунсиз равишда жўнатаётган Қ. Жумабоевдан 12500 сўм жарима олинди.

И. ХОЛМАТОВ.

ФУТБОЛ МАЙДОНЛАРИДА

СОБИҚ «ПАХТАКОР»ЧИНИНГ ЯГОНА ТЎПИ

Собиқ «пахтакор»чининг ягона тўпи

Маълумки чоршанба Европада футбол куни ҳисобланади. Шу куни қитъа ўйингоҳларида йирик футбол учрашувлари ўтказилади.

Ўтган чоршанба ҳам ўйингоҳлар мухлисларнинг ҳайқириғи билан тўлиб тошди. Чемпионлар лигасининг «Б» гуруҳида иштирок этаётган Швециянинг «Гётеборг» ҳамда Италиянинг «Милан» жамоалари ўртасидаги учрашув миллионлаб футбол мухлисларининг диққат марказида турди десак хато қилмаймиз. Европа, Африка, Осиё қитъасининг 37 мамлакати бу учрашувни ойнаи жаҳон орқали олиб кўрсатиши фикримизнинг далилидир.

Назарий жиҳатдан Чемпионлар кубогининг финалига йўлланмани қўлга киритиш учун швед чемпионларига бу ўйинда фақат ғалаба керак бўлса, италияликларни дуранг ҳам қаноатлантирарди. Шу боис ўйин «Гётеборг»нинг шиддатли ҳужумлари билан бошланди. Бироқ миланликлар уюшқоқлик билан ҳимояланишди. Гарчи таркибида Ван Бастен, Гуллит, Папен каби жаҳонга машҳур футболчилар қатнашолмасада, «Милан» майдонда ажойиб спорт санъатини намойиш қилди. Айниқса, Италия терма жамоасининг аъзоси Ленитинининг маҳорати кўплаб спорт мухлислари ва мутахассислар ёдида муҳрланиб қоладиган бўлди. Айнан шу ўйинчининг чап қанотдан «Гётеборг» майдончасига ёриб киришларидан бири дарвозанинг ишғол қилиниши билан якунланди. Ленитини оширган тўпни ўйиннинг етмишинчи дақиқасида Массаро дарвозага аниқ йўллади. Шундай қилиб «Мидан» муддатидан олдин «Б» гуруҳда ғолиб чиқиб финалга йўлланма олди.

Иккинчи йўлланма учун ҳозирча чемпионлар лигасининг «А» гуруҳида икки жамоа давогарлик қиляпти. Улар Франциянинг «Олимпик» ва Шотландиянинг «Глазго Рейнжерс» жамоларидир. Бу жамоалар ўртасида чоршанба куни бўлиб ўтган учрашув дуранг натижа (1:1) билан тугади. Мутахассислар фикрига кўра сўнгги турда ўз майдонида Москванинг МАСК жамоасини қабул қиладиган «Глазго Рейнжерс» финалга чиқиш учун рақиби «Олимпик»ка нисбатан қулай имкониятга эга. Гуруҳ ғолиби, яъни финалга йўлланма олувчи иккинчи жамоа икки ҳафтадан сўнг маълум бўлади.

Собиқ пахтакорчи Андрей Пятницкий ўйнаётган Москванинг «Спартак» жамоаси Кубок эгалари кубоги учун бўлган баҳсда Белгиянинг «Антверпен» жамоасини қабул қилди. Ўзбекистонлик футбол мухлислари ўзларининг «Жумавой»ини (мухлислар Пятницкийни шундай аташарди) яна бир бор кўриш учун шу куни ойнаи жаҳон орқали учрашув бошланишини сабрсизлик билан кутдилар. Андрей уларнинг ишончини оқлади. У бежизга Кубок эгалари кубоги баҳсида тўпурарларга бошчилик қилмаётганлигини яна бир карра исботлади. У дарвозага тўп йўллаганда ойнаи жаҳон қаршисида ўтирган кўплаб ҳамюрт мухлисларимиз ўрнидан туриб кетганликларига ишончим комил. Чунки Пятницкийнинг дарвоза юқори бурчагига моҳирлик билан тўп киритиши ҳар қандай футбол мухлисини ҳайратга солмай қолмасди. Мен шунга аминманки, ҳамюрт спорт мухлисларимиз кўнглида шу куни нималардир йилт этди. Бу бизнинг Ўзбекистондан ҳам шундай моҳир футболчи етишиб чиққанлигидан фахрланиш ҳисси эди ва айни пайтда истеъдодларимизнинг четга кетиб қолаётганлигидан афсусланиш туйғуси эди. Андрей киритган ягона тўп «Спартак»ка ғалаба келтирди.

Энди Европа кубоклари учун бўлган қолган учрашувлар натижалари билан танишинг:

Чемпионлар лигаси:

МАСК (Россия) — «Брюгге» (Бельгия) — 1:2,

«Эйндховен» (Голландия) — «Порто» (Португалия) — 0:1.

Кубог эгалари кубоги, ярим финал:

«Атлетико» (Испания) — «Парма» (Италия) — 1:2.

УЕФА кубоги, ярим финал:

«Ювентус» (Италия) — «Пари Сен-Жермен» (Франция) — 2:1,

«Боруссия» (Дортмунд, Германия) — «Осер» (Франция) 2:0.

* * *

Ўзбекистон II-миллий футбол чемпионатининг I-табақасида 3-тур учрашувлари бўлиб ўтди. Унда қуйидаги натижалар қайд қилинди.

«Ситора» (Бухоро) — «Сурхон» (Термиз) — 0:2,

«Машъал» (Муборак) — «Насаф» (Қарши) — 3:1,

«Локомотив» (Когон) — «Зарафшон» (Навоий) — 3:0,

«Боғдодчи» (Боғдод) — «Сувчи» (Наманган) — 1:0,

«Атласчи» (Марғилон) — «Бахт» (Тўрақўрғон) — 3:2,

«Савай» (Қўрғонтепа) — «Маъданчи» (Бекобод) — 0:0,

«Шаҳрихончи» (Шаҳрихон)— «Кимёгар» (Чирчиқ) — 1:0,

«Холис» (Олмалиқ) — «Прогресс» (Зарафшон) — 1:0.

Ҳозирча бу табақада барча имкониятдан тўлиқ фойдаланган Термизнинг «Сурхон» ва Марғилоннинг «Атласчи» жамоалари пешқадамлик қиляпти.

Расул ЖУМАЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Ўзбекистон Фанлар академияси Ўғитлар институти жамоаси институтнинг етакчи ходими, кимё фанлари номзоди Х. Кўчаровга онаси

ТОЖИ АЯнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлигига қарашли «Дийдор» театр-студияси жамоаси театрнинг бадиий раҳбари, республикада хизмат кўрсатган маданият ходими Эргаш Масафоевга онаси

Биҳалима БАФОЕВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

ЎЗБЕКНИНГ ГАПИ ҚИЗИҚ

Бугунги мавзуимиз она тилининг бош манбаи — гап ҳақида. Сиз тилшунослик китобларидан гапнинг таърифини яхши биласиз. Тил — муомала воситаси сифатида гап-жумла, ибора, бирикмалардан ташкил топади. Қуйида «гап» атамаси орқали ишлатиладиган айрим намуналар шарҳи, изоҳи, маъноси билан танишасиз.

ГАПНИ ГАПИР УҚҚАНГА...

1. Гап бор. Кишини сергаклантирувчи, диққатини тортувчи ибора. Жиддий фикр, маслаҳат, ўгит, сир-синоат ҳақида гап борганда бу бирикма қўлланилади. «Гап бор» дегани муҳим маълумот ҳақида сени огоҳ этмоқчиман, деган маънони беради.

2. Гап ташиди. Гап юк эмас, уни ташисанг. Бироқ орамизда шундай одамлар борки, бировнинг гапини бировга етказади, ташийди. Ибора асосан салбий оҳангга эга. Чақма-чақарлик, ўзидан қўшиб гапириш, иғво, туҳмат, ғаламислик, писмиқлик меваси. Одамлар орасида муносабатнинг бузилиши, кескинлашиши, йирик ихтилофга боришини таъминлайди. Барча совуқ муносабатларнинг манбаи.

3. Гап эшитди. Маълумот, ахборот олиш. Ўзидан катта ё тенгдошидан танбеҳ олиш, эшитиш. Кишидан ўзгаларнинг ранжиши. «Гап эшитди» ибораси танбеҳ олди, ҳижолат бўлди, уялиб қолди, изза бўлди, кайфияти бузилди, руҳи тушди маъноларини беради. Бу ўринда гап эшитиш адолатли, ўринли ё мутлақо адолатсиз, ўринсиз бўлиши мумкин. Ибора ҳолатни қайд этиш, бу ҳақда маълумот беришга қаратилган.

4. Гап ўтди. Гап таъсир қилди, худо инсофини берди, маъноси бор. Бироқ асосий кўчма маъноси орадан гап ўтди, муносабатларга дарз кетди, муомаласи бузилди маъноларида. Муқобили: гап қочди, ораларидан қора мушук ўтди, пўм чиқишди, бирбирининг мушугини пишт рейишди, кабилар.

5. Гапида жон бор. Айтиладиган фикрни қўллаб-қувватлаш, уни эътироф этиш, тан олиш. Гапида жон бор, деганда образли қилиб, бу фикр ҳаётий, яшовчан, беиз кетмайдиган, амал қилса арзийдиган гап каби маънолар жамланган.

6. Гап кўп, кўмир оз. Сергап, маза-матрасиз, таъсирсиз, ҳеч қандай самарасиз гап бўлиб турганда мана шу ибора қўлланади. Афтидан, темирчи-косиблар дастгоҳи ёнида яратилган ибора бўлса керак. Кўмир йўқлиги, босқоннинг ишламаслиги, демакки, фойдали меҳнатнинг тўхтаб, темирчининг қўли бўш қолишига сабаб бўлади. Тағин бир маъноси: бу гапларда ўт, олов, тафт йўқ, кам деган мазмун ташийди. Фойдасиз гаплардан энса қотганда, ишончсизлик туғилганда, одамлар одатда шундай дейишади.

7. Гап тегди. Бир неча маъноси бор: Гап навбати тегди, гап олинди, гапга киришилди. Асосий маъноси кўчмадир. Танбеҳ эшитилди, шу гап орқали ёмон фикр билдирилди, мазмунида. Муқобили: гап эшитди.

8. Гап чиқди. Бирор шахс ҳақида кутилмаган фикр, хулоса, баҳонинг пайдо бўлиши. Шахсий ё ижтимоий ҳаётда, битим-шартномаларда бирор номукаммалликнинг пайдо бўлиши. Гап чиқиш асосан салбий маънода ишлатилади. Шунинг учун ҳам халқимиз ҳар ишда ҳам ҳалол, пишиқ, пухталикни талаб қилиб орқасидан гапи чиқмасин, дейди.

9. Гап отиш. Гап тош, кесак йўқ бўлмаса-да, у ҳам отилади. Ибора кўчма салбий оҳангда қўлланилади. Йигитлар қизларга гап ташлашади, отишади. Қитмир, қичиқ, ҳазил, жиддий гап отилиши мумкин. Аксинча, қизлар йигитларга ҳам шундай муомалада бўлишлари, гап отишлари кузатилади. Гап отиш фақат ишқибозлик маъносида бўлмасдан, душманлик, дўстлик, қитмирлик, иғвогарлик, масалага аниқлик киритиш, луқма маъноларида ҳам бўлиши мумкин. Муқобили: гап ташлаш, гап олиш, гап қотиш, гап қўшиш, гап очиш.

10. Гап сотиб олиш. Гап ҳам сотиладими? Одатда бир одам бошлиғи, ҳамкасби, оиласи олдида, кўча-куйда йўқ ердан гап чиқариб, бир нарсани дафъатан эсга соладию, ўзи балога қолади. Унга ҳужум бошланади, танбеҳ берилади, айблашади. Мана шундай ҳолатларда бундай одам ҳақида: «ҳаҳ ўзига гап сотиб олди-я, ўтирмайдими тилини тийиб, балога қолди энди», дейишади. Гап сотиш, ибораси билан «гап сотиб олиш» ибораларӣ ўрталарида жуда катта тафовут бор. Гап сотиш — бекорчи, ишёқмас, танбал одамнинг машғулоти сифатида қаралса, гап сотиб олиш деганда, дуппа-дуруст одам беҳуда айбланиб турганига, бунга тағин ўзи айбдорлигига ачиниш, унга ҳамдардлик билдириш тушунилади.

11. Гап кўтармайди. Гап ҳам оғир, енгил, ўртача бўлади. Унинг ҳам ҳаммасини баравар кўтариш қийин. Юклар орасида аслида энг оғири ҳам гапдир. Одамларга таъриф берганда, уларни гап кўтарадиган, гап кўтараолмайдиган тоифаларга бўлишади. Бир турли кишилар ҳақида гап кетганда, бу одам гап кўтармайди, миннатлик ошни ичмайди, жуда ориятли, ўзига, шаънига доғ қўндирмайди, деган гапни айтишади. Гап кўтармаслик икки хил бўлади. Ўз кунини ўзи кўришга, мустақил бўлишга, беминнат ҳаёт кечиришга интилган, ҳалол одамлар борки, улар ҳақида бу ибора ишлатилади. Иккинчи тоифаси жирттаки, сиркаси сув кўтармайдиган, бурнидан баландроқ гапирсангиз, ловиллаб кетадиган, шарттаки, жиззаки одамлардан иборат. Демак бу ибора ҳам ижобий, ҳам салбий маъноларда қўлланилар экан.

12. Гапни ичига ютди. Юқоридаги иборага қарама-қарши ўлароқ, гап кўрмайдиганлар каби гапни ичига ютадиганлар ҳам бўлади. Бундай одамлар оғир, вазмин, мулоҳазакорлиги, узоқни кўриш билан шундай қилишлари мумкин. Иккинчи тоифага мутеълиги, тобеълиги, қўрқоқлиги, ожизлиги, лаганбардор-у хушомадгўйлиги сабабидан шу ишни қилишлари мумкин. Одатда гапни ичига ютадиган индамас одамларни бирор кулфат, оғир хасталик, ўлимга йўлиқса, «ҳамма гапни ўзига олар, ичига ютаверар эди ахир ўзининг бошига ўзи етди» дея ачинишади. Инсонни кенг феълли, бағри кенг, далли-ғулли бўлишига, ҳамма нарсани ўзига олавермасликка чақирилади.

13. Гап айланди. Бу бирикманинг маънолари: бирор масала бўйича гап бўлди, очилди, юритилди, қўзғалди дегани. Иккинчи асосий маъноси салбий мазмунда бўлиб, бирор иш, шахс, воқеа, масала ҳақида гапнинг айланганини, шубҳали, гумонли, ёқимсиз, кўнгилни хижил қилувчи сўз бўлганлигидан хабар берилади. Гапнинг айланганини яхшиликка олиб келмаслиги огоҳлантирилади. Халқда «гапни айлантирма» деган бирикма ҳам бор. Бу ўринда асосий масала қолиб, атайин иккинчи даражали гап атрофида айланаётган шахсни тартибга чақирилади. Муқобили: гапни уёқ-буёққа бурма.

14. Гапнинг тагига етди. Гап тагида гап бор, дейди халқ. Заковатли, донишманд одамлар ҳамиша ўйлаб, етти ўлчаб бир кесиб гапиришади. Гапнинг тагига етиш неча маънода қўлланилади. Палаки, пала-партиш, ўйламай-нетмай гапирилганда киши кутмаган маънодаги сўз-иборалар оғзидан чиқиб кетиши мумкин. Бундай пайтда туппа-тузук иноқ дўстларнинг оралари бузилиб қолади. Гапнинг тагига етаман, деб гап суриб, судлашишгача бориб етишади. Шунинг учун ҳам «ўйнаб гапирсанг ҳам ўйлаб гапир» дейишади донолар. Машойихлар қолдирган сермазмун, кўп маъноли ҳикмат, нақл, гаплар, ўз мағзини чақиш, тагига етишни талаб қилади. Бунинг учун инсонда илми мантиқ, фалсафа, тил саводию маданияти, турмуш тажрибасидан чуқур хабардорлик, муайян илмий тайёргарлик талаб қилинади. Гапни гапир уққанга, жонни жонга суққанга, деган мақолни бежиз қолдирмаган донишмандлар. Гапнинг тагига етиш ҳар кимга ҳам насиб этавермайди.

15. Гапга тўн кийгизади. Одатда гапни лоф уриб гапирадиган, маҳмадона, сўзамол, ошириб-тоширадиган кимсаларга нисбатан бу ибора ишлатилади. Гапга тўн кийгизиш образли қилиб айтганда, гапни жонлантириб уни одамга айлантириб, ҳатто чопон ҳам кийгизишдир. Икки хил маънода ишлатилади: ижобий, салбий. Ижобийсида совчилик, вакиллик, элчилик ишларида шундай, гапга чечан, тўн кийгизадиган одамлар танланиб юборилади. Салбийси ўзингизга маълум.

16. Гапи калтакдай. Бу бирикма кўпинча ана кетди, мана кетди бўлиб ётган кекса бемор эмин-эркин сўзлашиб ўтирганда ёки ёш бола катталарнинг гапини қилиб, салмоқ билан сўзлаганда ишлатилади. Яна бир маъноси андишасиз одамнинг гапининг совуқлиги, одамга ботиши, калтакдайлиги кўзда тутилиб айтилади. Калтакдай деган сўзда салбий оҳанг кучли бўлиб, ўзига муносиб бўлмаган шахснинг гапи ўткирлигига киноя сифатида ҳам қўлланилади. Бу иборада танқидий майлдан ташқари хайриҳоҳлик, мутойиба, истеҳзо, беғубор кулги маънолари ҳам мавжуддир.

17. Гап қочди. Ҳа, гап ҳам қочади. Уни қувадилар. Гап ҳам болалайди, урчийди, айланади. Гап қочди, гапи қочди деганда икки киши ўртасида муносабатнинг бузилиб қолишига, ораларидан қора мушук ўтиб қолишига айтилади. Гап қочганда гап ковланаверса, қувилаверса, у болалаб, урчиб, янада хавфли душманга айланаборади. Гапи қочиб қолди, иборасида бу воқеадан афсусланиш, муносабатни имкон қадар тезроқ тиклаш истаги, оҳанги мавжуд. Гап қочиши орани бузишгача олиб бормаслик керак. Бундай пайтда шайтонга ҳай бериш, халқ айтмоқчи «бир гапдан қолиш» тилни тийиш қўл келади...

18. Гап ўғирлаш. Гап пойлаш, гап ўғирлаш, гап сотиш, гапни олиб қочиш, гапни кўпайтириш, гапни чувалаштириш қадимги хуфяликнинг асосий усулларидандир. Пошшолик хуфялари эл орасида: тўйларда, бозор-у чойхоналарда, гапу гаштакларда бўлишиб, гап пойлаш, ўғирлаш, тарқатиш, чувалатиш каби ғаламислик ишлари билан шуғулланишган. Кейин бу муҳим маълумотларни саройга, пошшоликка сотишган. Шундан халқ орасида: «тилингга эрк берма, огоҳ бўл, деворнинг ҳам қулоғи бор» дея бир-бирларини огоҳлантиришган, хушёрликка чақиришган. «Ўғирланган» гап пошшолик сиёсатига, ҳоким синфга қарши қаратилган бўлса нархи баланд турган. Гап ўғирлаш ҳамма замонларда оддий турмушда ҳам кенг тарқалиб, қайнона-келин, қуда-анда, қўни-қўшни ўрталарида гап ўғирлаш, гап ташиш, гап сотиш шаклларида ҳамон мавжуд. Гап ўғирлаш ёмон хусусият бўлиб, одамлар, оилалар, жамоалар, ҳатто давлатлар ораларининг бузилиб кетишига олиб келади.

Маҳмуд САТТОР.

Навбатчи муҳаррир — А. Йўлдошев, навбатчи — М. Холматова.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

● ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир: Анвар ЖЎРАБОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ, Эсирган БОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Эркин ВОҲИДОВ, Миракмал МИРАЛИМОВ, Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Людмила ПОРФИРЬЕВА, Қулаҳмад РИЗАЕВ, Александр ТЮРИКОВ (масъул котиб, «Народное слово»), Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Муҳаммаджон ҚОРАБОЕВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй.

● Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 0001. Буюртма Г—184. 105466 нусхада босилди, ҳажми — 2 табоқ. Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А—2. Босишга топшириш вақти — 21.00. Босишга топширилди — 23.30.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Маҳкамасининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

1 2 3 4 5 6